

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

39e jaargang nr. 1

januari - februari 2010

Inhoud

- Willy Rouquart: Numismatische getuigenissen i.v.m. het gevangeniswezen te Gent.	2
- Armand Heins: Inventaire Archéologique: Gebrandverfd en uitgeëtst kruisbeeld.	12
- Erik De Keukeleire: Wegeniswerken en Tramverkeer op de Korenmarkt. Deel IV: 1919-1945.	14
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> Toestanden. Dierenbescherming Anno 1869 en Blaaspijpschieten.	28
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers: Jacob Hije.	35
- Lieve Vande Castele: Spanningsvelden tijdens en kort na de Tweede Wereldoorlog. Een focus op de Coupure.	37
- Pierre Kluyskens: Joséphine de Beauharnais.	42
- Herdenkingsdagen in 2010.	46
- Jos Van den Borre: Pieter Verheyen (Gent, 1747-1819) als “Gentse Mozart”?	50
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en of vergeten locaties: Baudeloostraat.	54
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 7-8-9-10-11 November.	59
- Bibliografie.	72
- Vraag en Antwoord.	74
- Lezers schrijven ons.	74
- Alfons Van Werveke: Oudheidkundige Kroniek: Onze straatnamen.	76
- Getekend doré Etienne Hublau: Nieuwe Cirkus.	78
- Hugo Collumbien Het Kroniekje van een oude Gentenaar.	79

NUMISMATISCHE GETUIGENISSEN I.V.M. HET GEVANGENISWEZEN TE GENT

1. Het Rasphuis

Over het Rasphuis, het verdwenen tuchthuis op de Coupure, zijn er sedert 1972 in “Ghendtsche Tydingen” reeds heel wat artikels verschenen. (1) Toch nog even het geheugen opfrissen:

Op het einde van de 18de eeuw is men te Gent naar het voorbeeld van elders begonnen proeven te nemen met het tuchthuis, een andere instelling dan de stedelijke gevangenis (in Gent op dat ogenblik in het Geeraard de Duivelsteen gevestigd). Men wou een instelling die bestemd was voor landlopers en voor daders van minder zware misdrijven. Tijdens het Oostenrijks bewind onder Maria Theresia werd door de Staten van Vlaanderen in 1771 aan Vilain XIII, groot-baljuw van Gent, opgedragen een project uit te werken met als doel de landloperij te doen verminderen. De plannen voor dit tuchthuis werden gemaakt door de architect Malfaisson in samenwerking met Vilain XIII en de Jezuïet Klukman. De eerste vijf vleugels van het gebouw werden gebouwd in 1772 en 1773 en ingehuldigd in mei 1775. Tijdens het Hollands bewind (1815-1830) werd door koning Willem I beslist dat het gebouw op de Coupure volledig moest afgewerkt worden. Dat werd gerealiseerd in 1825-26. Het gebouw telde nu de acht voorziene vleugels. Reeds in 1825 werden twee stenen opschriften op de voorgevel die herinnerden aan de oprichting en aan de afwerking van het gebouw, ingehuldigd. (2) Het gebouw in de vorm van een achthoek besloeg een oppervlakte van meer dan 4 ha. De acht vleugels vormden acht binnenpleinen in de vorm van een trapezium. In “Ghendtsche Tydingen” verschenen reeds foto’s van het gebouw, zowel van de voorgevel als van de binnenkoer. (1) Op verscheidene tijdstippen waren er meer dan 1200 gedetineerden. In de volksmond droeg het tuchthuis de naam “Rasphuis”, omdat het werk van de gedetineerden hoofdzakelijk bestond uit het raspen van campechehout waarmee verf werd gemaakt voor het verven van textiel. Het Rasphuis werd in 1935 gesloten en afgebroken. Op de vrijgekomen plaats werd de Faculteit Landbouwwetenschappen van de Universiteit gebouwd.

Meer details over de oprichting, huishoudelijk reglement en wetenswaardigheden over het Rasphuis vindt men bij:

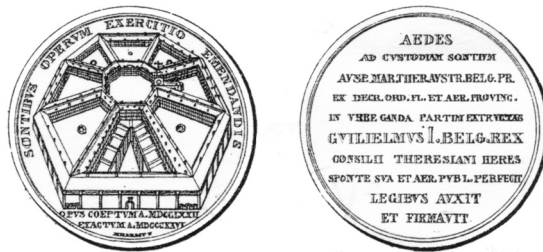
- Louis Stroobant: “Le Rasphuys de Gand”, in “Handelingen Maatschappelijke Geschiedenis en Oudheidkunde, 1898.

- Louis Stroobant in “Inventaire archéologique de Gand”, Catalogue descriptif et illustré des monuments, oeuvres d’art et documents antérieurs à 1830, publié par la Société d’archéologie de Gand, fascicule XIV, décembre 1899.
- Daniël Van Ryssel in “Ghendtsche Tydingen” 2009/4/ 310-312 (i)

Wanneer de werken in 1826 volledig beëindigd waren, werd , zoals ter gelegenheid van alle belangrijke gebeurtenissen gebruikelijk was en nog steeds is, een medaille gemaakt om dit feit te herdenken (3). Enkele exemplaren werden vervaardigd in goud, iets meer in zilver en veel in brons. Over de opdracht en het vervaardigen van deze medaille is in de “Gazette van Gend” jaargangen 1825-26 niets te vinden (ook niet over de volledige afwerking van het gebouw in 1826). Het was een werk van de Gentse medailleur / penningontwerper Joseph Pierre Braemt (4). De medaille heeft een doormeter van 32,6 mm.

Fig. 1.

Keerzijde: (Op 10 regels)

Voorzijde: Gezicht op het tuchthuis in vogelperspectief

Randschrift (bovenaan, klimmend):

SONTIBVS OPERVM EXERCITIO EMENDANDIS

Op de afsnede (op 3 regels):

OPVS COEPTVM A. MDCCLXXII

EXACTVM A. MDCCCXXVI

BRAEMT F.

(A. = ANNO)

(F. = FECIT)

Vertaling randschrift: Om de misdadigers door werkverschaffing te verbeteren

Vertaling afsnede: Het werk werd begonnen in het jaar 1772

Het werd voltooid in het jaar 1826

Braemt heeft(deze medaille) gemaakt

AEDES
 AD CVSTODIAM SONTIVM
 AVSP. MAR. THER. AVSTR. BELG. PR.
 EX DECR. ORD. FL. ET AER. PROVINC.
 IN VRBE GANDA PARTIM EXTRVCTAS
 GVILIELMVS I. BELG. REX
 CONSILII THERESIANI HERES
 SPONTE SVA ET AER. PVBL. PERFECIT
 LEGIBVS AVXIT
 ET FIRMAVIT

Zonder afkortingen luidt de tekst: Aedes ad custodiam sontium auspiciis Mariae Theresiae Austriae Belgii Praefecti ex decreto Ordinum Flandriae et aerarii Provinciae in urbe Ganda partim extractas Guilielmus I Belgarum Rex consilii Theresiani heres sponte sua et aerario publico perfecit legibus auxit et firmavit.

Vertaling: Het huis tot bewaring van misdadigers dat onder het bestuur van Maria Theresia van Oostenrijk, landvoogdes der Nederlanden, volgens besluit van de Staten van Vlaanderen en van de schatkist van deze provincie in de stad Gent gedeeltelijk werd opgericht, heeft Willem I, koning der Nederlanden, als erfgenaam van het plan van (Maria) Theresia, uit vrije wil uit de staatsschatkist doen afwerken, door middel van besluiten vergroot en bekrachtigd.

Ongeveer een jaar geleden is uit de nalatenschap van een bekend Gents verzamelaar een penning in verband met het Rasphuis tot ons gekomen waarover in de numismatische literatuur, in verzamelaarskringen en in het archief van het Gevangenis­museum te Merksplas niets bekend was. Een dergelijke penning is ook niet te vinden in de numismatische verzamelingen van de Stad Gent en van de Gentse Universiteit. Slechts na lang opzoekingswerk en met een beetje geluk vonden we dat deze penning voordien had toebehoord aan Georges Cumont (1852-1931), advocaat bij het Hof van Beroep te Brussel, bekend numismaat en secretaris van de “Société royale de numismatique”. (5) Hij kreeg de penning in 1904 in handen (6).

Fig. 2.

Voorzijde: Op het veld:

Voorzijde

de

Brons, 37 mm, parelrand

Vlaamse leeuw naar links,
Bovenaan: een kroon
Dalend langs de rand (v.r.n.l.): SAEVIT. NUTRIT. EMENDAT. enkele bladeren
Vertaling: Hij gaat tekeer/is woedend. Hij voedt/tracht te verhelpen.
Hij verbetert/maakt weer goed.
(Hij = bedoeld wordt “de leeuw, de overheid”)
Bovenaan: het achteraf ingeslagen getal 20 en in het midden eveneens achteraf
ingeslagen het woord PORTIER

Keerzijde:

In een krans van takken, bladeren en bloemen:
2 sleutels geplaatst in de vorm van een kruis
PERMIS
POUR
UNE FOIS
1788
(Vertaling: Vergunning voor één keer)

Op de rand van de penning werd ingeslagen:
VERMEREN MAISON DE FORCE A GAND 1855

Georges Cumont heeft een Gentse collega van hem ingeschakeld, een zekere Joseph Maertens, en die persoon heeft opzoeken gedaan in het tuchthuis en de volgende resultaten bekomen:

- een dergelijke penning is hoogst waarschijnlijk het enig teruggevonden exemplaar;
- te midden van een hoop oud ijzer werd de matrijs waarmee de penning werd geslagen, teruggevonden;
- in de gevangenisregisters werd de naam “Vermeire (sic!) gevonden, Jean-Bernard, hoofdportier (7) van het Rasphuis van 10 februari 1830 tot 12 maart 1856, de datum van zijn op rust gaan.

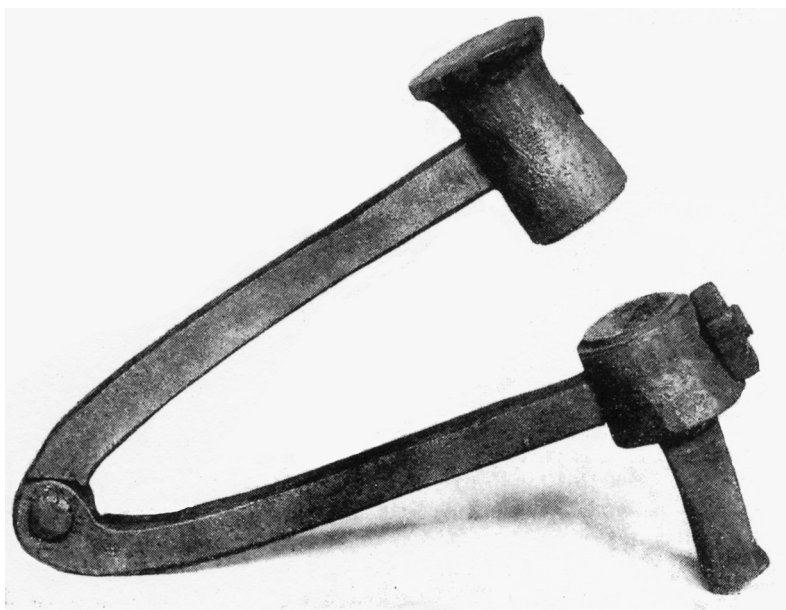
De matrijs voor deze penning is dus gemaakt onder Jozef II (zie de datum en de stijl is duidelijk Louis XVI) en heeft blijkbaar gediend om penningen te slaan in de daaropvolgende periodes. Deze penning is gebruikt door een zekere Verme(i)re in 1855 en op dat moment heeft men er het cijfer “20”, het woord “portier” en het randschrift ingeslagen. De betekenis van het cijfer “20” is onduidelijk. De datum van 1788 is dus gebleven, de teruggevonden matrijs bewijst dat. Het is onmogelijk te zeggen of er voor en na Verme(i)re nog dergelijke penningen werden geslagen. Waarschijnlijk wel, maar niets werd teruggevonden. Deze penning met daarop “Permis pour une fois” is ongetwijfeld een uitgangsvergunning en moest bij het terugkomen als controle aan de portier overhandigd worden. L.Stroobant, die het in zijn artikel

(zie noot 7) uitgebreid heeft over de rol van de portier, vermeldt daar echter niets over.

De naam van de graveur van deze penning is onbekend. Aan de stijl ervan is wel te zien dat het een middelmatig graveur betreft. Hij was waarschijnlijk te Gent gevestigd en omdat het om een beperkt plaatselijk gebruik betrof, heeft men zich waarschijnlijk om financiële redenen niet gewend tot de hoofdgraveur van de Munt te Brussel, de bekende Théodore Van Berckel.

Georges Cumont heeft ook een foto kunnen maken van het ijzeren instrument waarmee deze penning werd geslagen. Er is heden ten dage daarvan geen spoor meer te vinden..

Fig. 3.

2. De gevangenis op de Nieuwe Wandeling

Ter gelegenheid van de ingebruikname van de gevangenis op de Nieuwe Wandeling op 31 januari 1862, werd eigenaardig genoeg van staatswege geen medaille uitgegeven. Gelukkig heeft later een van de beste Belgische graveerders, nl. Jacques Wiener (8) in zijn serie “Belgische gevangenissen” ons een prachtige medaille van de gevangenis op de Nieuwe Wandeling nagelaten. Ze

bestaat in zilver en in brons en heeft een diameter van 5,9 cm.

Fig. 4

Voorzijde: Bovenaan: MAISON DE SURETÉ CELLULAIRE À GAND

Zicht op de gevangenis, vooraan en in klein vogelperspectief

Op de afsnede (op 8 regels):

VICTOR TESCH, MINISTRE DE LA JUSTICE
NAP. VERHEYEN, ADMINISTR DES PRISONS.
E.DUCPETIAUX, INSPTR GÉNL DES PRISONS
J.J. ROUSSEAU, INSPTR DES PRISONS.
F.DERRE, ARCHITECTE.
A.BRAIVE ET P.SENAVE,
ENTREPRENEURS
J. WIENER F. (F. = fecit, heeft gemaakt)

(Van de bronzen medaille bestaat er een variante: zonder regel 6 en 7)

Keerzijde: Bovenaan: REGNE DE LEOPOLD I ROI DES BELGES

Grondplan van de gevangenis

Onderaan: 1858 – 1861

3. Gents gevangenisgeld

Naast het officiële geld, geld uitgegeven door de staat, bestaat er ook geslagen of gedrukt geld dat uitgegeven werd door particulieren. Het meest bekend zijn de zgn. Engelse tokens gedurende de 17de, 18de en 19de eeuw: wegens gebrek aan klein- en wisselgeld werden door industriële ondernemingen en handelaars commerciële munten, pennies en halfpennies, uitgegeven en dat in zeer

grote hoeveelheden, ong. 250 ton. Dichter bij ons is er het noodgeld dat tijdens en vlak na de 1ste. Wereldoorlog in enkele landen werd uitgegeven: veel steden en gemeenten in België gaven papiergeld uit, ook Gent. Slechts twee steden gaven ook metalen geld uit: Gent en Flémalle-Grande.

Behalve metalen geld dat werd aangemaakt om de nood aan klein- en wisselgeld te lenigen en noodgeld tijdens oorlogen, doken in de 19de eeuw overal als geld penningen en jetons op, echt privé-geld. Dergelijk “geld” bestaat voor mijnen, fabrieken, de horecasector, coöperatieven, enz. (9) Er bestaat ook metalen en papierengeld voor hospitalen en gezondheidscentra, geld bestemd voor het leger, krijgsgevangenen, bootgeld en voor de gevangenis.

Bij ons begon het gebruik van geld in de gevangenis tijdens en door het Hollands bewind (1815-1830). Omstreeks 1820 maakte de Hollandse “Maatschappij voor Weldadigheid” er gebruik van in de inrichtingen van Frederiksoord, Ommerschans en Venhuizen. Het Amsterdamse armenhuis “Werkhuis” gebruikte er in 1824 en in de staatsgevangenis van Baarle-Hertog, Hoorn en Leeuwarden kende men gevangenisgeld. M.De Witte heeft uitgelegd hoe dit fictief geld zoals o.a. gevangenisgeld wordt genoemd, bij ons werd gebruikt: dit geld diende om aan de geïnterneerden en gevangenen de producten te betalen die door hen in de gevangenis werden gemaakt. Dit geld was slechts geldig in de instelling waarvan de naam op het geld vermeld stond. Bij de invrijheidsstelling wisselde de vrijgelatene bij de directeur dit fictieve geld om voor echt geld. De gevangene kon dit geld ook gebruiken in de kantine van zijn gevangenis.(10)

Tijdens het Hollands bewind werd fictief geld aangemunt dat bestemd was voor gebruik in de staatsgevangenis van Aalst, Gent, Vilvoorde en Saint-Bernard (11). Het invoeren daarvan gebeurde door het Koninklijk Besluit van 11 februari 1823 en dit bleef zo tot na de Belgische Revolutie van 1830. Ze zijn gemaakt van wit ijzer en tin en werden te Brussel geslagen.

1.

Tin - 23,5 mm - 3,60 g
Voorzijde: GEND
Keerzijde: 20 CENTS

2.

Tin - 23,5 mm - 3,50 g
Voorzijde: GEND
Keerzijde: 10 CENTS

3.

4.

Tin - 21,5 mm - 2,75 g
Voorzijde: GEND
Keerzijde: 5 CENTS

Tin - 15,5 mm - 1,10 g
Voorzijde: GEND
Keerzijde: 1/2 C

5.

Tin - 18,5 mm - 1,75 g
Voorzijde: GEND
Keerzijde: 1
CENT
(geen afbeelding beschikbaar)

In 1832, na het invoeren van de frank (wet van 5 juni) werd het bestaande gevangenisgeld grotendeels overstempeld met een Belgische leeuw en dit om de waarde “cent” om te vormen tot centiem.

Fig. 9

In 1833, 1838, 1841 en 1848 werden koperen muntstukken vervaardigd voor de staatsgevangenis om de stukken uit de Hollandse periode te vervangen. Ze werden geslagen te Brussel. Het betreft stukken van 25, 5 en 1 centiem. Op de voorzijde staat binnen een rand bestaande uit korrels:

ROYAUME DE BELGIQUE

GAND (13)

jaartal

Op de keerzijde: MONNAIE FICTIVE

De waarde (25 centimes of 5 centimes of 1 centime)

Fig. 10

25 centimes: koper -
5 centimes: koper -
1 centime: koper -

Fig. 11

28 mm - 10 g
22 mm - 4 g
17 mm - 2 g

Fig 12

In 1848 (ministrieel rondschrijven van 19 juni 1848 aan de gouverneurs van de provincies Antwerpen, Brabant en Oost-Vlaanderen) werd dit fictief geld afgeschaft. Alleen de weldadigheidskolonies van Hoogstraten, Merksplas en Rijkevorsel bleven verdergaan met het uitgeven van eigen geld en in de 20ste eeuw zien we in de instellingen van Rekem en Doornik privégeld opduiken.

Willy Rouquart

NOTEN

- (1) 1986/1/2-27 (i)* 1987/4/187-189* 1988/6/334/335 * 2002/3/153* 2009/4/310-312*
- (2) Gazette van Gend, nr.1429 van donderdag 25 augustus 1825: “Verleden maendag (d.i. 22 augustus) heeft alhier met grote plechtigheid plaetse gehad het leggen van den steen van eere, in den bouw der dry vleugels, die moeten voltrekken het prachtig gebouw der gevangnisse waer van de onderneming in het jaer 1772 besloten wierd door de Staeten van Vlaenderen, onder goedkeuring van de keyzerinne Maria-Therese”.
- (3) J.Dirks, “Beschrijving der Nederlandsche of op Nederland en Nederlanders betrekking hebbende Penningen, geslagen tusschen November 1813 en November 1863”. Haarlem 1889. Nr. 286.
- (4) J.P. Braemt (Gent 1796 – Sint-Joost ten Node 1864): Hij was de eerste hoofdgraveur van de Belgische Munt te Gent en ondervoorzitter van de “Société des Beaux Arts et de Littérature”. Hij heeft zeer veel belangrijke (vooral Gentse) medailles gemaakt, waaronder de prachtige medaille voor de “Société royale d’Agriculture et de Botanique de Gand” met daarop het hoofd van de Romeinse godin Flora.
- (5) Het is zeker dat het dezelfde penning betreft: dezelfde slijtage op precies dezelfde plaatsen bewijst dat.
- (6) Georges Cumont heeft over zijn zoektocht en over deze penning een artikel geschreven in:

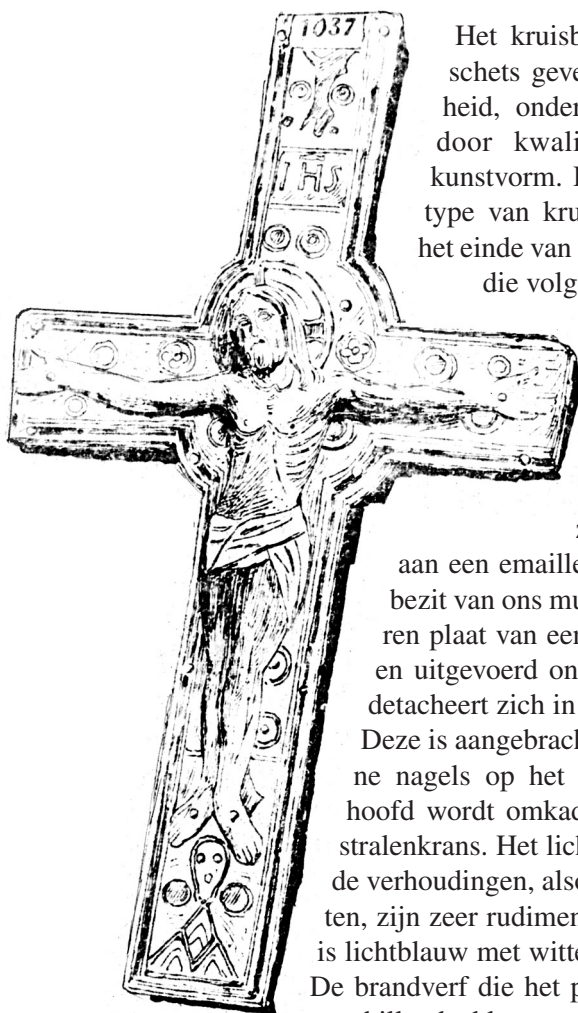
“Annales de la Société d’Archéologie de Bruxelles”. Tome XIX, 1re. et 2e. livraisons 1905. Een zeer korte samenvatting van dit artikel vindt men in “ Inventaire archéologique de Gand”, oktober 1905.

- (7) Over de functie van de hoofdportier in het Rasphuis: Zie L. Stroobant, “Le Rasphuys de Gand”, in “Handelingen maatschappelijke Geschiedenis en Oudheidkunde, 1898”.
 - (8) Jacques Wiener (1815-1899): Eén van de bekendste graveerders van munten en medailles en ontwerper van de eerste Belgische postzegel. Op gebied van medailles zijn vooral bekend: Belgische kerken, kathedralen van Europa en Belgische gevangenissen.
 - (9) Zie voor de stad Gent het uitstekende werk van André Despretz: “Moderne Gentse penningen”, 1991.
 - (10) De Witte: “Catalogue des Poinçons et Matrices de Musée de l’Hôtel des Monnaies de Bruxelles, p.168.
 - (11) M. Thirion en F.J. Bingen: “Monnaies conventionnelles et monnaies de nécessité belges (1816-1916)”, 1970, Brussel.
Charles Dupriez: “Monnaies et essais monétaires de Royaume de Belgique et du Congo belge”, 1949, Tome II, p.351-355.
 - (12) Volgens de Brusselse munt zouden er ongeveer 17000 stukken van 25 centiemen voor Gent geslagen zijn en ongeveer 7000 voor de drie andere gevangenissen (Thirion-Bingen, o.c., p.12, voetnoot 3).
 - (13) Voor de andere gevangenissen uiteraard een andere naam.
-

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 191

Op 10 september 1900 stelde Armand Heins in de rubriek "Voorwerpen in Koper - Oudheidkundig Museum, n° 1037 - XIIe-XIIIe eeuw" in het Frans een fiche op over

Gebrandverfd en uitgeëtst kruisbeeld

Het kruisbeeld waarvan wij hier een schets geven, alhoewel van hoge oudheid, onderscheidt zich nochtans niet door kwaliteiten van een bepaalde kunstvorm. Het behoort tot het speciaal type van kruisbeelden uit Limoges van het einde van de XIIe en begin XIIIe eeuw

die volgde op de zogenaamde "plate peinture".

Mr. de Linas heeft koperen gebrandverfde kruisbeelden beschreven die afkomstig waren van Limoges, in termen die toelaten het met zekerheid toe te schrijven

aan een emailleur van deze stad; dit in het bezit van ons museum. (1) Op een geelkoperen plaat van een dikte van ongeveer 3 mm.

en uitgevoerd onder de vorm van een kruis, detacheert zich in reliëf een bronzen Christus.

Deze is aangebracht door middel van vier kleine nagels op het plat gedeelte; het gebogen hoofd wordt omkaderd door een kruisvormige stralenkrans. Het lichaam heeft een zware vorm, de verhoudingen, alsook de anatomische elementen, zijn zeer rudimentair: de gordel van Christus is lichtblauw met witte lichtvlekken.

De brandverf die het plat gedeelte versiert is van verschillende kleuren: het veld is lichtblauw, het

lijntje dat het omringt is gebrandverfd in blauw: enkele radertjes die op de achtergrond gezaaid zijn, zijn groen, geel en rood gekleurd. Het opschrift draagt de inscriptie IHS; daarboven een zegenende hand. Aan de voeten van Christus ziet men een motief gevormd door een doodshoofd en een overlappend, kegelvormig terras.

Ons voorwerp is zeker onvolledig: de gaten die het doorboren duiden aan dat het genageld werd op een houten geraamte. Het is meer dan waarschijnlijk dat de vier uitersten van het kruis symbolische motieven vormden.

Cf. CH⁺ de Linas, in de *Revue de l'art chrétien*, 1885, pp. 453-478. - Reusens, *Eléments d'archéologie chrétienne*, 2e editie, t.I, pp. 457-460.

(1) Ons kruisbeeld is dus niet maaslands, noch rijnlants, zoals de gedrukte catalogus vermeldt en nog minder "Vlaams werk" zoals met de hand geschreven staat op een etiket in het museum.

WEGENISWERKEN EN TRAMVERKEER OP DE KORENMARKT (DEEL IV: 1919 - 1945)

VOOR U VERZAMELD UIT 31 600 EDITIES VAN DE “GAZETTE VAN GENT”.

**** Over de jaren van de "Groote Oorlog 1914-1918" wordt deze maal niets vermeld vermits er zich aangaande het tramverkeer en de wegenis op de Korenmarkt geen bijzondere feiten hebben voorgedaan.*

15 september 1919

De Gentse trammaatschappij zal vanaf 17 september op heel het tramnet de wijzigingen uitvoeren om het boogstelsel (** *de sleepbeugel*) binnen de kortste tijd in werking te stellen. De werken zullen bij voorkeur 's nachts geschieden en alle schikkingen zullen genomen worden om het reizigersverkeer regelmatig te doen plaatshebben. Het publiek zal nochtans overal van rijtuig moeten veranderen waar de trekkracht met de trolley door de boog vervangen wordt. Is er nu gedurende enkele weken door het overstappen een weinig vertraging te voorzien, dan moet men in aanmerking nemen dat er voortaan geen meer zal zijn door het afspringen van het trolleywielkje of de breuk van de draden.

10 november 1919

De werken tot verandering van het trolleystelsel vorderen zeer goed en behalve op de Korenmarkt, waar men van de lijnen 1 en 4 moet overstappen, wordt men niet eens gewaar dat er zulke belangrijke werken op ons tramnet uitgevoerd worden.

De bovenleidingen werden alle vernieuwd tussen 17 september 1919 en 23 februari 1920. Toen was op de rijtuigen de trolleystang overal vervangen door de sleepbeugel. Waar de spankabels over de straat aan gevels van huizen werden bevestigd, gebruikte men daarvoor sierlijke rozetten met wentelbare haken. Op de Korenmarkt en in de onmiddellijke omgeving zijn er tot op

heden nog een twaalfal te bespeuren!

- *Cataloniëstraat 3 en hoek Cataloniëstraat-Veldstraat;*
- *Korenmarkt 10, 37, Post Plaza en hoek Hooiaard;*
- *Groentenmarkt 14, hoek Langemunt-Hoogpoort en “Tierenteyn” (duo!!);*
- *hoek Veldstraat-Van Stopenberghestraat en zelfde gevel richting Veldstraat;*
- *Sint-Michiëlshelling (“Graaf van Egmond”)*

Sierlijke rozetten uit 1920 boven de ingang van “Tierentijn” aan de Groentenmarkt.
Daarop werden de spankabels voor de bovenleiding van de tram bevestigd.

13 januari 1921

Om te kunnen voldoen aan de algemene wens van het publiek dat de tramlijn Korenmarkt - Gent-Sint-Pieters - *De Sterre* benut, heeft het trambestuur besloten vanaf 16 januari bij wijze van proef het getal rijtuigen dat dienst doet tussen de Korenmarkt en Sint-Pieters te vermeerderen.

Een groter getal tramwagens zal bestemd worden voor de lijn naar *De Sterre* en de reis doen tot aan de Korenmarkt en terug. Ze zullen zich tussen de gewone dienst van lijn 4 voegen.

22 april 1922

Teneinde gevolg te geven aan het verlangen van het publiek, zullen van 26 april af belangrijke wijzigingen worden gebracht aan de dienst der elektrische trams. In afwachting van de dag dat de rijtuigen rond de Maria-Hendrikaplaats kunnen (** 1 april 1923), zal de tegenwoordige lijn 4 worden opgesplitst en zodoende beperkt worden tot het deel Sassepoort - Korenmarkt - Sint-Pietersstatie.

Het traject van lijn 3 werd in korte tijd tweemaal verlengd. Vanaf 14 april 1923 van de Rooigemlaan tot aan "Het Zandeken" te Mariakerke en vanaf 25 september 1924 van de Dampoort verder naar het Heernisplein tot aan Gentbruggebrug.

10 oktober 1924

Tijdens de vergadering van de Gentse gemeenteraad werd geklaagd over het gebrek aan organisatie op het tramnet. Bij het publiek zijn de klachten talrijk, voornamelijk op lijn 4.

De grootste oorzaak van het onregelmatig tramverkeer is het menigvuldig draaien van de Vleeshuisbrug. De werkzaamheden voor de herbouwing van de spoorbrug over de Schelde aan de uitgang van de Zuidstatie belemmeren aldaar de doortocht en de schippers zijn verplicht door de stad te varen.

Het beheer van de maatschappij tracht de tijdelijke moeilijkheden te keer te gaan. Binnen enkele dagen zal een rijtuig aan de Sint-Niklaasstraat in reserve staan en naar Sint-Pieters rijden als de trams te lang oponthoud hebben aan de Vleeshuisbrug.

Er is sprake van de standplaats in het midden van de Korenmarkt af te schaffen en alleen die op de hoek van de Sint-Niklaaskerk te behouden, zulks om tijd te winnen. Een nieuwe uurtabel zal binnenkort ingevoerd worden voor de

ritten gedurende de avond- en nachturen, opdat na een zeker uur de aansluitingen zouden verzekerd wezen op de voornaamste punten, waaronder de Korenmarkt.

19 november 1924

Het bestuur van de tramwegen verzoekt ons mee te delen dat vanaf maandag 25 november de standplaats voor de kiosk op de Korenmarkt zal afgeschaft zijn. De rijtuigen van de lijnen 1, 3 en 4 welke van de Zuidstatie, de Dampoort of de Kortrijksepoort komen, zullen enkel nog aan de hoek van de Cataloniëstraat en de Korenmarkt blijven staan.

De rijtuigen van de lijnen 1 en 4, komende van de Groentenmarkt, zullen stilhouden aan de bestaande schuilplaats rechtover de Sint-Niklaaskerk. De stilstand van lijn 3 aan het hotel *Wilson* blijft behouden.

1 december 1924

De trams 1 en 3 die van het belfort naar de Korenmarkt rijden, stoppen nu in de Cataloniëstraat in plaats van op de markt. We geloven dat dit een goede zaak is, maar het is gevaarlijk voor de reizigers die daar afstappen en ieder ogenblik door een aankomende auto kunnen gevat worden.

Wil men de stopplaats behouden, dan zou men er een kort verhoog of een voetpad moeten aanleggen, al was het er maar één van 70 centimeter breed. Het zou ook een goede gids zijn voor allerlei gerij.

6 december 1924

Met veel genoegen zagen wij verleden week de voorgenomen “aanzienlijke verbeteringen” in de tramdienst aangekondigd. In elk geval moet iedereen echter vaststellen dat die nog nooit zo ellendig is geweest als nu en de nieuwe standplaatsregeling aan de Korenmarkt is daar een goed voorbeeld van.

Indien vlijtig gestudeerd werd om waar het maar mogelijk is alles in de war te sturen, de reizigers alle ongemakken te bezorgen en het openbaar en regelmatig verkeer te belemmeren, dan heeft men er voorzeker een prachtige uitslag bekomen!

De trams 3 welke van de Dampoort komen, hadden aan het hotel *Wilson* een open standplaats en ook deze uit de andere richting aan de Sint-Niklaaskerk beschikten over een goede aansluiting met de andere lijnen. Nu doet men de reizigers vijf maal zo ver lopen en stremmen ze onophoudelijk het verkeer in de zo bedrijvige Cataloniëstraat.

Op de Korenmarkt beschikte men aan de kiosk over een schoon plein om de reizigers van de lijnen 1 en 4 te laten op- en afstappen. Nu moet dat geschieden aan de betrekkelijk smalle doorgang tussen de voorgevel van de Sint-Niklaaskerk en het schuilhuisje daar rechtover.

Bovendien wordt het verkeer daar nogmaals gestremd door de menigvuldige reizigers naar de Sint-Pietersstatie. Wij verstaan niet welk brein dergelijke regelingen heeft kunnen uitbroeden en nog veel minder hoe de stedelijke overheid, die toch ook wel iets te zeggen heeft, zulke onzinnigheden gedooft! Is het dat wat men geleerd heeft uit de fameuze *Week van het verkeer?*

10 december 1924

Een onderzoek van comodo en incommodo is tot 24 december geopend aangaande de vraag van de trammaatschappij, strekkende tot het verleggen van de sporen op de Korenmarkt, het behouden van het ringspoor rond de Sint-Niklaaskerk en de rechtstreekse verbinding van lijn 1 met de Korenmarkt, van aan het belfort, langs de Emile Braunplaats en Klein Turkije.

6 februari 1926

Het bestuur van de trammaatschappij bericht het publiek dat met het oog op de voetbalontmoetingen vanaf zondag aanstaande een bijzondere dienst wordt ingericht. Een tramtrein, bestaande uit drie rijtuigen, zal rijden tussen de Korenmarkt en het Arsenaal te Gentbrugge. Hij zal ter beschikking gesteld worden naast de Sint-Niklaaskerk, op het ringspoor in Klein Turkije.

Het rijtuig zal vertrekken om 13 uur 30. De ontvanger zal enkel heen-ent rugbiljetten afleveren. De personen die een biljet nemen kunnen om 16 uur 30 aan het Arsenaal met hetzelfde rijtuig de terugreis naar de Korenmarkt aanvatten.

4 maart 1926

Maandag zijn op de Korenmarkt de werken aangevangen welke door de trammaatschappij worden verricht. Eerst en vooral werd het schuilhuisje afgebroken dat tegenover de Sint-Niklaaskerk stond. Binnen enkele dagen zal het verkeer van allerhande voertuigen op de Korenmarkt worden stopgezet en de tramlijnen verlegd worden. Die werken zullen 14 dagen duren.

19 maart 1926

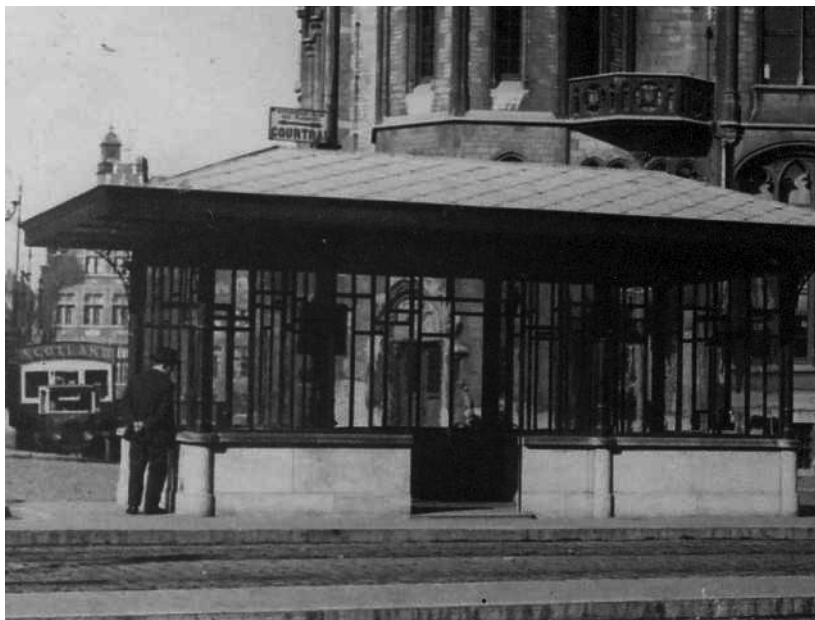
Zoals aangekondigd werd woensdagavond na 8 uur de tramdienst op de Korenmarkt onderbroken om de twee uiteinden van de nieuwe lijn die daar werd aangelegd, met de bestaande langs de kant van de Cataloniëstraat en deze dicht bij de Hooiaard te verbinden.

Die lijn dient voor het verkeer van de rijtuigen 1 en 4 die van de Groentenmarkt komen. Men moet ter plaatse ook ingewikkelde spoorstukken leggen voor de kruisingen tussen de lijnen 4 en 3. Voor de dienstneming van donderdagmorgen was alles klaar. Nu moet enkel nog de tweede lijn van de Korenmarkt worden gelegd.

De tramboulevard aldaar is eveneens gedoemd om te verdwijnen en dat zal geschieden van zodra de trammaatschappij een ander lokaal zal gevonden hebben voor het personeel. Uiteindelijk moet ook de grote kiosk er aan geloven, wat het uitzicht op die grote plaats waarlijk zal verbeteren.

13 mei 1926

Op de Korenmarkt is de ondernemer Myncke voor rekening van het trambe-

Het tramhuis met keldering op de Korenmarkt in 1926, door de Gentse burgers al gauw “de vogelmuit genoemd”.

heer bezig aan de bouw van een nieuwe aubette met kelderingen. Het ontwerp werd in opdracht van de maatschappij uitgevoerd door de heer P. Verberkt, woonachtig in de Van Wittenberghestraat 7 te Gent.

Het gebouwtje zal 7 meter lang zijn en in twee compartimenten worden verdeeld. Het ene is voor de reizigers bestemd, het andere zal ingericht worden als bureel voor de dienstcontroleur. Een trap zal toegang geven tot een plaats in de keldering die zal gebruikt worden door het personeel.

Bij het delven van de grondvesten heeft men een oude riool van de Sterrestraat blootgelegd, alsook een muur van een oud huis.

In de gemeenteraad hebben sommige leden verzet aangetekend tegen de oprichting van een *vogelmuit*, zoals ze het nieuwe huisje nu al noemen. Ze menen dat het de artistieke waarde van de Korenmarkt sterk zal verminderen. De grote kiosk moet totaal verdwijnen. Men denkt de *pissijnen* voorlopig naar het straatje naast de post over te brengen. Later zouden ze onder de Sint-Michielsstelling worden geplaatst.

18 oktober 1926

Deze week is men begonnen met de afbraak van de kiosk op de Korenmarkt. Een schoon en nuttig werk. Geheel het bovendeel is reeds weggenomen. Voorlopig zal het onderste stuk nog wat blijven staan, maar weldra zal het ook verdwijnen.

Ook tramlijn 1 (Ledeberg - Korenmarkt - Rabot - Gasmeterlaan) werd in die periode aanzienlijk uitgebreid. Vanaf 10 juli 1926 over de vernieuwde De Smetbrug en verder langs Palinghuizen, "Medo" en de Ferrerlaan tot aan het Van Beverenplein.

*En vanaf 5 september 1931 van de Vooruitgangplaats (** thans Ledebergplein) langs de Kerkstraat (** thans Ledebergstraat), Botermarkt en de Jozef Vervaenestraat naar "Moscou" aan de ringspoorweg.*

4 januari 1928

De trammaatschappij zal aan de bevoegde overheden een belangrijk ontwerp voorleggen om de lijn 5, welke van de Zwijnaardsesteenweg naar de Wilsonplaats aan Gent-Zuid en verder naar het Handelsdok rijdt, in twee verschillende lijnen te verdelen.

De ene zal van de Zwijnaardsesteenweg naar de Wilsonplaats aan Gent-Zuid leiden, vervolgens de Vlaanderenstraat indraaien en langs lijn 1 de Korenmarkt als eindpunt bereiken.

De andere zal haar vertrekpunt hebben aan de Zuidstatie en langs de huidige lijn 5 naar de Dokplaats lopen, om dank zij een nieuwe uitbreiding langs de Priesterstraat (** *thans Doornzelestraat*) aan het Heilig Kerst lijn 4 te vervoe- gen tot aan de Sassepoort.

Het werk zal meer dan 800 000 frank kosten, maar de reisweg Heuvelpoort - Zuid - Korenmarkt zal veel verbetering brengen voor de reizigers van de Zwijnaardsesteenweg en de Sassepoort zal rechtstreeks in verbinding komen met de statie Gent-Zuid.

6 februari 1928

De nieuwe *pissijnen* voor mannen aan de zijkant van de Sint-Michielselling ter hoogte van de Korenmarkt, worden heden in gebruik gesteld.

2 maart 1928

Men weet dat de trammaatschappij het plan had opgevat de lijn nr. 5 in twee verschillende secties te verdelen. Wegens de aangekondigde sluiting van de Zuidstatie op 7 oktober aanstaande, zal het eerste ontwerp, van de Wilson- plaats naar de Vlaanderenstraat tot aan de Korenmarkt, niet uitgevoerd wor- den.

25 maart 1928

De bladen die de openbare denkwijze vertolken zijn het eens om te vragen dat de half afgebroken kiosk op de Korenmarkt, waarvan het bovenste deel al in oktober van twee jaar geleden werd weggenomen, ten spoedigste helemaal zou verdwijnen. Moeten er bij speciale gelegenheden concerten gespeeld wor- den, dan kan de betrokken stadsdienst daarvoor een vervoerbare kiosk aan- brengen.

We hebben al de aandacht gevestigd op de *pissijn* onder de Sint-Michiels- helling. De beschuttingen naar de Korenmarkt en de Leie toe dienen doelma- tiger te zijn. We hernieuwen onze klacht in opzicht van betamelijkheid. We zijn hier in de Kongo niet!!

29 maart 1928

Het zal er eindelijk van komen dat het lelijk overblijfsel van de kiosk op de Korenmarkt zal verdwijnen. De aanbesteding is gedaan en de ondernemer heeft de verplichting alles voor 10 april weg te nemen, zodat de plaats in orde

zal zijn met de *Floraliën* die op zaterdag 21 april de deuren openen.

23 april 1928

Er wordt aan herinnerd dat gedurende de *Floraliën* lijn 4 doorstreept rijdt van de Sint-Pietersstatie naar de Korenmarkt en terug.

6 oktober 1928

Te rekenen van zondag zullen wegens de sluiting van de Zuidstatie de diensten op lijn 4 merklijk worden versterkt. De rijtuigen met doorstreept nummer zullen bollen tussen de Sint-Pietersstatie en de Korenmarkt.

15 januari 1929

Te rekenen van 16 januari zullen er belangrijke veranderingen worden gebracht aan de dienst van de elektrische trams op de lijnen 1 en 3. Deze van lijn 1, die nu rijden van het Arsenaal naar Gent-Zuid, de Korenmarkt, de Verbindingsbrug en het Van Beverenplein, zullen op de uren van druk verkeer versterkt worden met bijzondere rijtuigen, aangeduid met een doorstreepte 1. Ze zullen rijden tussen de Verbindingsbrug, de Korenmarkt en de Eggermontstraat te Ledeberg.

De rijtuigen van lijn 3 zullen tussen Mariakerke en Gentbruggebrug ongeveer hun vertrek hebben om de 6 minuten. Op de uren van druk verkeer zullen er bijzondere rijtuigen met een doorstreepte 3 ('s avonds rood) bijgevoegd worden, die de dienst zullen verzekeren tussen de Rooigemlaan en het Heernisplein.

De doorstreepte rijtuigen 1 en 3 zullen aan de Korenmarkt aansluiting geven met lijn 4.

17 april 1931

In tal van trams is het volgend opschrift gehangen: *Werp a.u.b. noch biljetten, noch vuilnis in het rijtuig. Het zal netter blijven. En ook: Om het werk der ontvangers te vergemakkelijken, betaal a.u.b. met gepast geld of maak gebruik van kaarten.*

Hopelijk zal de trammaatschappij er aan denken, aan de Sint-Pietersstatie en de Korenmarkt winketten te openen waar biljetten en kaarten te bekomen zijn. Dat zou voorzeker veel gemak opleveren voor de reizigers.

3 mei 1931

Zaterdagmiddag omstreeks 2 uur 30 werd een tram van lijn 4 die uit de Posthoornstraat (** thans Sint-Niklaasstraat) kwam, aangereden door een tram van lijn 1. De stoffelijke schade is zeer groot, maar er waren geen persoonlijke ongelukken. De dienst was lang onderbroken.

21 november 1931

Sedert enkele dagen zijn werklieden van de trammaatschappij bezig de palen weg te nemen die op de voetpaden staan van de Sint-Michielsplaats. De kabels worden vastgelegd aan de gebouwen. Dat is voorzeker een goede maatregel.

4 januari 1932

Binnenkort zullen de trams van de lijnen 1 en 3 dank zij een rechte verbinding over het Emile Braun- en Gouden Leeuwpleinplein, tussen het belfort en Klein Turkije naar de Korenmarkt kunnen rijden. Die nieuwe schakel zal het mogelijk maken dat tijdens de uren van grote toeloop van reizigers, trams rechtstreeks van de stelplaats naar het midden van de stad kunnen rijden zonder tijdrovende wisselingen van richting op de Korenmarkt of het afleggen van nutteloze trajecten.

21 december 1932

Gisteren is de eerste autobuslijn van de Gentse trammaatschappij in werking getreden tussen de Sint-Pietersstatie, de Korenmarkt en de Dampoort. De dienst beschikt over acht *Minerva*-bussen van Belgische makelij. Drie rijden heen en terug, twee blijven in reserve, nog drie andere kunnen bij bijzondere gelegenheden worden ingezet, zoals de foor, voetbalwedstrijden, feestelijkheden, onderbrekingen in de tramdienst, enz.

17 december 1938

Het *Christelijk Syndicaat der Trambedienden* heeft aan het bestuur een nota bezorgd waarin de ontevredenheid wordt geuit over de verwarming in de kelder onder het wachthuisje op de Korenmarkt.

“Het nieuw systeem van gaskachel geeft thans maar voldoende warmte opdat

hun pullen niet koud zouden blijven en bijgevolg is daar niet de minste warme temperatuur voor hun kleren en voeten gedurende hun aflostijd. In deze gure winterdagen was het toch wenselijk daar op één of andere manier in te verhelpen.”

*** *De uitgave van de "Gazette van Gent" werd stopgezet op 31 december 1938. Voor volgende artikels uit de oorlogsjaren 1940-1945 werd gebruik gemaakt van de archieven van de toenmalige trammaatschappij E.T.G.*

31 mei 1941

“Door verschillende inwoners van Klein Turkije werd mijn tussenkomst gevraagd om bij U aan te dringen op een gunstige oplossing van het verkeersvraagstuk aldaar. Er wordt sterk over geklaagd dat de stilstaande trams op de hoek zeer hinderlijk zijn voor het gebruik van de opgestelde terrassen. Wij verzoeken U deze stilstand zonodig af te schaffen, hetzij hogerop in de straat in te richten.”

(nota van de dienstdoende burgemeester van Gent aan de ETG)

4 juni 1941

“Betreffende de klacht der inwoners van Klein Turkije, menen wij dat het nuttig ware de redenen van dit stilstaan uiteen te zetten, evenals de maatregelen die genomen werden om in de mate van het mogelijke te verhelpen aan de hinder die er voor de inwoners uit voortvloeit.

Het is inderdaad van belang dat de rijtuigen *4 doorstreept* zo nauwkeurig mogelijk op de helft van de frequentie der rijtuigen 4 die van het Sas komen ingeschakeld worden, hetgeen op de Korenmarkt stoptijden van 1 tot 3 minuten veroorzaakt.

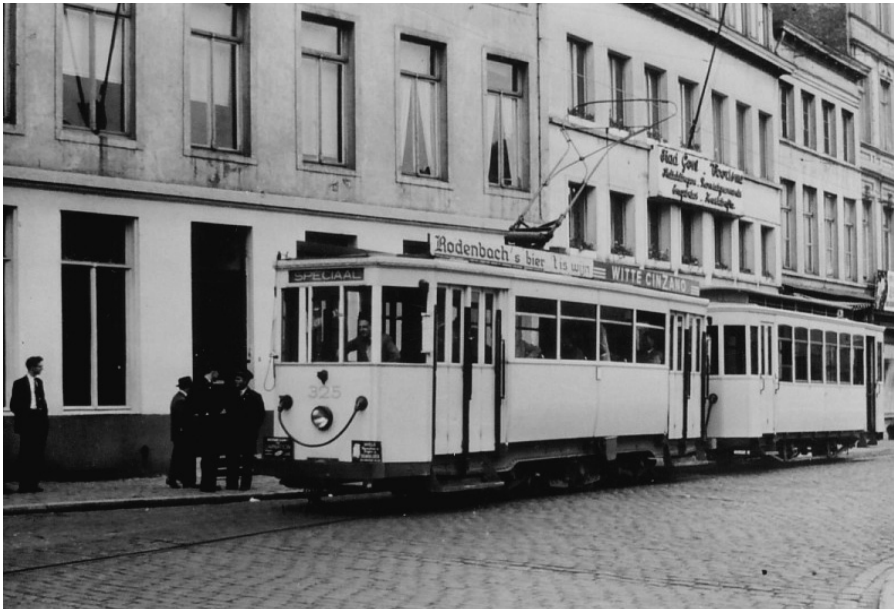
Bij het aankomen van de rijtuigen is het insgelijks van belang dat de reizigers die aansluiting met de lijnen 1 en 3 moeten nemen, zo dicht mogelijk bij de vluchtheuvels van de Korenmarkt kunnen afstappen. Deze reizigers zijn tegenwoordig dikwijls met allerlei pakken beladen. Deze beschouwing laat niet toe het eindpunt van de 4 doorstreept hoger in de straat te plaatsen.

Teneinde nochtans aan de hinder, veroorzaakt door het onvermijdelijke stilstaan der rijtuigen te verhelpen, hebben wij reeds in 1939 maatregelen getroffen.

Telkens wanneer zulks de doortocht van een rijtuig der lijn 1 niet hindert, moet het stilstaan van de *4 doorstreept* voor het wachthuisje op de

Een ‘reserverijtuig’ buiten de spitsuren gestationeerd voor het terras van restaurant Mercator.
(hoek Korenmarkt - Klein Turkije - 1938)

Een “tramtrein” van lijn 4” op het rechte verbindingsspoor tussen het Belfort en Klein Turkije
langs de gevels van het Emile Braunplein.

Korenmarkt geschieden en niet in Klein Turkije. Wanneer het blijven staan onvermijdelijk is, zal dit op een voorgeschreven plaats gebeuren, deels voor het koffiehuis *Mercator*, deels voor het hotel *Telegraaf*.

Wij hebben deze voorschriften aan onze agenten herinnerd, die ze in de laatste tijden uit het oog verloren hadden en menen aldus in de mate van het mogelijke aan de klacht van der inwoners van de bedoelde wijk geantwoord te hebben, zonder schade te berokkenen aan het belang van de menigvuldige betrokken reizigers.”

(nota van uitbatingsdirecteur Chenu van de ETG aan burgemeester Elias van Gent)

14 december 1942

“Wij laten u de plans geworden aangaande kleine wijzigingen die in het wachthuisje op de Korenmarkt zouden moeten aangebracht worden, om er een kleine plaats vrij te houden aan het vrouwelijk personeel, dat wij in de laatste tijd hebben moeten aanwerven om dienst te doen op onze rijtuigen. Een rechtstreeks gevolg van het feit dat steeds meer mannelijke agenten door de Bezettende Macht opgevorderd zijn om in Duitse bedrijven te gaan arbeiden.”

(nota van de uitbatingsdirecteur van de ETG aan het stadsbestuur van Gent)

28 december 1942

“Wij verlenen U machtiging tot het uitvoeren van geschiktmakingswerken aan het bestaande wachthuisje op de Korenmarkt, daar zij ten spoedigste zouden moeten verwezenlijkt worden. Dit wel te verstaan met uitsluiting van alle andere werken en onder voorbehoud van de bepalingen van de verordening van 5 augustus, die het verbod inhoudt bouwwerken uit te voeren, waarvan de gezamenlijke kosten de 10 000 frank overtreffen.”

(nota van het stadsbestuur van Gent aan het bestuur van de ETG)

16 maart 1945

“Als inwoner van een eigendom van de stad Gent aan het Emile Braunplein kom ik U een verzoek te doen, teneinde te bekomen dat geen tramrijtuigen voor mijn uitstalraam geparkeerd worden.

Het is daarbij verloren gekuist, daar de straat volbesmeurd is met mazoutolie

en dit wordt door de voetgangers bij ons binnengebracht. Nu we over zoveel zeep beschikken om te schuren, zijn deze vlekken bijna niet te verwijderen.”

(nota van de heer Tytgat, beenhouwerij "Belfort", aan de burgemeester van Gent)

“In naam van onze vennootschap wil ik uw bemiddeling invoeren bij het bestuur van de trammaatschappij, tegen het alledaags stationeren van drie tot vier trams achter elkaar en dat gedurende verscheidene uren 's morgens en 's namiddags, juist voor de uitstalramen van onze magazijnen, Emile Braunplein 4.

Daar die trams het zicht op onze etalage beletten, zijn zij de oorzaak van veel schade aan de verkoop van onze artikelen. Wij rekenen op uw tussenkomst.

(nota van de heer Gevaert van de "Grootte Magazijnen 't Belfort" aan het stadsbestuur)

ERIK DE KEUKELEIRE

Uit “135 jaar openbaar vervoer in de Gentse regio” deel 2 (1907-1922) - 278 pagina's, deel 3 (1923-1939) - 474 pagina's en deel 4 (1940-1953) - 380 pagina's - herwerkte uitgaven in eigen beheer - 2008.

GHENDTSCHÉ TOESTANDEN

DIERENBESCHERMING ANNO 1869 EN BLAASPIJPSCHIETEN

In 1869 gaf het Willemsfonds een boekje uit dat wellicht de oudste consistente propaganda voor dierenbescherming ten onzent bevat, in het Nederlands althans. *De Menschen en de Dieren door Mevrouw Sophia* (de afbeelding toont een tweede druk uit 1871) was van de hand van Sophia Mac Leod, geboren Fredericq, een familie met heel wat beroemde leden en verwanten. Julius Mac Leod, hoogleraar plantkunde te Gent, actief in de liberale en Vlaamse beweging, was haar zoon.

De dame zelf, haar tijd ver vooruit, had het boven alles voor dierenwelzijn. Ook dat zat in de familie. Alice Buysse, eveneens afstammeling van de Fredericqs, was de stuwende kracht in de Vlaamse dierenbescherming - toen nog steeds amper van enige betekenis - in de periode na WO I. Haar beroemde literaire broer Cyriel deed graag een duit in het zakje in de publicaties die ze liet verschijnen.

Vogeltjes doden met de blaaspijp

De schrijfster Sophia geeft in de zoetsappige en zwaar moraliserende trant van die tijd, tal van voorbeelden van dierenmishandeling. Telkens opnieuw argumenteert ze dat de dieren nuttig zijn voor alles en nog wat en dat ze daarom met respect moeten benaderd worden. Vooral het voor ons onbegrijpelijk geworden, maar destijds wijd verspreide zinloos doden van allerhande kleine wilde dieren neemt ze op de korrel. Hieronder een voorbeeld van een nu totaal verdwenen praktijk opgemerkt tijdens het omploegen van een stuk land waar kwikstaartjes (*paardewachterkens*, mooie vogeltjes en uiterst nuttig!) naar insecten zoeken. Het brengt ons op een in onze streken totaal verdwenen vorm van vrijetijdsbesteding: het blaaspijpschieten.

De jongeling, die achter den ploeg ging, had ook de kwikstaarten in 't oog, en, terwijl hij met een hand den ploeg hield en met de andere zijn twee schone paarden bestuurde, sloeg hij van tijd tot tijd eenen gretigen blik naar die

Afzave van het Willems-Fonds.

N° 61.

DE MENSCHEN

EN

DE DIEREN,

DOOR

Mevrouw SOPHIA ***.

BEKROOND MET DEN EERSTEN PRIJS

in den wedstrijd, uitgeschreven door de Koninklijke Maatschappij

TER BESCHERMING DER DIEREN, TE BRUSSEL.

TWEEDE DRUK.

GENT,

BOEKHANDEL VAN W. ROGGHÉ, KALANDERBERG, 13.

1871.

Voorplat van een exemplaar van *De Menschen en de Dieren* bewaard in de verzameling COVLAUDT (Collectie Oost-Vlaamse auteurs, uitgaven, drukken en thema's) in het Documentatiecentrum, Begijnhof 46, Sint-Amandsberg.

vogels. ... Hij dacht aan ... iets, waaraan hij altoos dacht, als hij een vogelken zag, en dat was, aan zijne balpijp. Hij had dat tuig willen bij de hand hebben om de schone schepsels dood te blazen. Die jongeling, moet ge weten, was lid van een maatschappij balpijpbazers, die zich op de dorpsplaats 's zondags vermaakten met houten vogels van een hoge spil te blazen – daar is juist geen kwaad in gelegen – maar hij en al zijne medematen hadden de gewoonte hunne behendigheid vooral op levende vogels te oefenen, gelijk alle balgiijpbazers doen. Want vogels doden wordt een drift bij al de jongelingen, die zich aan het balpijpbazen overgeven.

Niet alleen de dorpen maar de grote steden ook zijn met balpijpmatschappijen gestraft. Daar worden de openbare wandelingen ook door balpijpbazers afgelopen, men ziet ze met hun moordtuig rondsluipen, in de bomen loeren en naar elk vogeltje eenen bal jagen. Soms wordt een vogeltje, dat tot grote verlustiging der wandelaars, blij en zorgeloos zit te orgelen en te zingen, te midden van zijn liedje door die ongevoelige kerels verraderlijk van den boom geblazen.

Geen kinderspeeltjes

Lodewijk Lievevouw – Coopman vermeldt balpijpbazen niet in zijn werk *Spelen mijner Jeugd* (Gent, 1952), dat nochtans een niets aan de verbeelding overlatend hoofdstukje *Dierenmishandeling* bevat. Hij geeft het wel aan in zijn Gents Woordenboek. Daar luidt het: *Balpijp(e): Blaaspijp om met stenen balletjes naar de vogels te schieten, en tot vermaak met pijltjes naar den doel.* Als synoniemen geeft hij op: *Blaaspijpe, Bolpijpe, fleche-pijpe.* Eigenlijk was het allesbehalve kinderspel.

Dat een blaaspijp (Frans: sarbacane, Engels: blowgun) een vervaarlijk wapen kan zijn, is onder andere te zien op Wikipedia. Denk maar aan de curarepijpijjes van sommige indianenstammen uit het Amazonegebied. Nu nog is het blaaspijpschieten populair in de USA en Japan. Meestal gebruikt men een aluminium blaaspijp met een standaardlengte van 120 cm. Pijpen aangedreven met gecompriemd gas worden soms aangewend door dierenartsen om onbereikbare en onhandelbare of gevaarlijke dieren op afstand te verdoven. Dit gebeurt nagenoeg geluidloos.

Het schiettuig moet heel oud zijn. Ondanks het - voor zover ons bekend - ontbreken van archeologisch bewijsmateriaal vanwege de zeer vergankelijk organische grondstof, mag men daar zeker van zijn. De blaaspijp kan teruggaan tot de tienduizenden jaren lange periode dat onze voorouders enkel jagers-verzamelaars waren. Getrainde beoefenaars met een krachtige adem konden er

Repondu verbalement, le 13/2/1844
Jeynsid

Oren de Leer Wel Agtbare
heeren Burgemeester en Schepenen, dese
regerings Collegie der Stad gend.

Agtbare heeren!

De Ondergeteekende leden der maatschappij der bolpijp, Ver-
gaederinge houdende in de herberge den Oeyvaere alhier tezamen;
neemen met eene diepe Vernederinge de Vrijheid, zich tot uwe
Wel agtbare Wendende, ten Eynde, dat het uwe Wel agtbare
gelieven zoude het Zelve Voordeel te Verleenen een Goven en
milde maatschappij, welke, aen de andere maatschappijen Ver-
keend Zyn, naemelyk, dat men in diergelyke contractlige
getelichappen in sommige tyden des jaars Vergaderinge Zyn
houdende om prijs Schietende; dese prijzen uit de handen
van de agtbare heeren der regeringe raad te mogen ont-
fangen; ende alzoo, enen ende gelyke onse geeerde mede Stad-
genooten de eere te genieten geplacet te worden in de Admi-
nistrative Stam register der algemeene maatschappijen dezer Stad,
om alzoo in de dagen van Vergaderinge & Verluslingen
met meerdere yver ende Eendragt de Welwillendhys uwer
Wel agtbare heeren te verdienen.

! & welke doende
Gend, den derten februanius, 1844. J. B. J. J. J.

Waarneers
secretaris

Verzoekschrift uit 1840 aan het stadsbestuur (Stadsarchief Gent, reeks W3 nr. 25).
De ondergeteekende leden der maatschapije der bolpijp, vergaederinge houdende in de
herberge den Oeyvaere ... neemen met eene diepe vernederinge de vrijhejd, zich tot
uwe Wel agtbare wendende ten eynde dat het uwe Wel agtbare gelieven zoude ... prij-
zen uit te rijken op de jaarvergadering en de bijhorende prijschiating. Daarbij vroeg de
vereniging ook nog de eere te genieten geplacet te worden in den administrative Stam
register der algemeene maatschappijen dezer Stad.
Het antwoord van de agtbare heeren der regeeringe raad staat in de marge: Impossible.
Répondu verbalement.

vogels en diverse kleine diertjes mee doden en bemachtigen. Een welkome afwisseling in het menu en wellicht soms echt nodig om te kunnen overleven. Diverse plantensoorten met lange stevige holle stengels, uitstekend geschikt voor blaaspijpen, komen in verschillende werelddelen voor. Alleen al het feit dat de blaaspijp van oudsher de wereld rond bekend is in geografisch geïsoleerde streken, wijst daar op. Het woord ‘sarbacane’ heeft trouwens een lange voorgeschiedenis in afstand en vermoedelijk ook in tijd achter de rug. Van oorsprong Maleis zou het via het Perzisch, en daarna het Arabisch en het Spaans in het Frans terecht gekomen zijn.

Blaaspijpschieten was, zoals de tekst uit 1869 hierboven laat uitschijnen, ook bij ons heel populair in de jaren 1800. Wijlen Lode Hoste leverde daarvan het bewijs in zijn uiterst informatieve overzicht van het 19de-eeuwse Gentse verenigingsleven dat verscheen in opeenvolgende nummers van *Ghendtsche Tydinghen*, jaargangen 1992 - 1993. Hoste geeft aan dat de Gentse blaas-, bal-, bol-, of flèchepijpen doorgaans houten buizen waren tot 2,5 m lengte (!), voorzien van een mondstuk met een opening van ongeveer 2 cm. Men blies er droge erwten, kogeltjes in potaarde of pijltjes door naar een al dan niet bewegend doel.

Oudst bekende Gentse maatschappijen in gegoed milieu

De oudst bekende vereniging *Utopia*, die haar oefenterrein oorspronkelijk in Ledeberg, ‘Buiten de Brusselsepoort’ had, vroeg in 1827 toelating aan de Visserij te mogen ‘schieten’. Zoals bij veel sporttakken (voetbal, duiven) waren de eerste beoefenaars van het blaaspijpschieten eerder rijke lui. Naar de gekozen naam te oordelen, kenden sommige schutters blijkbaar Grieks en Latijn. Een van de voornaamste leden van *Utopia* was de bewoner van de mooie villa Blanckaert aan de Ferdinand Lousbergskaaï (nu stedelijke Groendienst), de *chirurgien* en anatoom François Egide Verbeeck (ook Verbeken geschreven: Mechelen 1779 - Gent 1848). Dit heerschap was *secrétaire perpétuel* van de *Société d’Agriculture et de Botanique de la Ville de Gand*, hoogleraar aan de faculteit geneeskunde en zelfs drie maal universiteitsrector.

In den beginne richtte *Utopia* enkel eetfestijnen in. Later kwam daar karabijn- en balpijpschieten ‘in de hoogte’ (naar een doel op een hoge staak) bij. Toen deze blijkbaar zeer dynamische sociëteit zich ook nog twee kanonnen (of kanonnetjes) aanschafte, kwam ze in het vaarwater van Sint-Anthone, de hoofdgilde van de bus(kruit)schieters, alias kolveniers, aan de Sint-Antoniusskaaï en de Kolveniersgang. Na de Visserij kwam *Utopia* aan de

Coupure terecht. Ze verdween in 1847 van het toneel.

En zo waren er nog wel meer. Een medaille uit 1824 bewaard in de verzameling van het Huis van Alijn brengt ons op het spoor van de blaaspijpmatschappij *De Vriendschap*. Het bestaan van zo'n luxe voorwerp wijst er op dat de vereniging niet onbemiddeld was en floreerde, maar hoe lang ze toen al bestond en waar ze haar stek had, weten we niet.

In het stadscentrum was er minstens één bolpijpmatschappij actief. Herberg *De Ster* op de Vrijdagmarkt 'herbergde' sinds 1858 *De Eendracht van Vlaanderen* die zich in het Frans als *Société du tir au but à la sarbacane* liet doorgaan.

Populair in de Gentse volkswijken

Het merendeel van de verenigingen was echter van nederiger afkomst. *Iever en Eerzucht* (bij Hoste: *Iever en Eendracht*) werd in 1832 gesticht in café *Den Hert* aan de Phoenixstraat. Ze beschikte over een eigen 'vliegend' vaandel en trommel en telde enkele jaren later een 35-tal leden. Deze schutters oefenden hun liefhebberij toen uit bij de Oude Houtlei in *De Ooievaar* in het Schouwvagersstraatje. Ondanks enkele uiterlijke tekenen van rijkdom (vlag en trom!) tonen de bewoordingen van een verzoekschrift uit 1840 aan dat zelfs hun secretaris Vaernewijck en hun *hoogman* Santy niet echt vertrouwd waren met de gebruikelijke officiële terminologie. Laat staan dat ze zich van het Frans, de officiële taal van het stadsbestuur, hadden kunnen bedienen.

De zaken (en ook de competities) werden terdege georganiseerd, of men ondernam toch minstens één poging in die richting. Daartoe verenigden zich in 1860 tien matschappijen in een overkoepelende vereniging met de gepaste naam *La Flèche*. Dank zij het kleine briefje waarin deze organisatie haar bestaan kenbaar maakte aan het stadsbestuur, zijn we op de hoogte van het bestaan van een hele reeks blaaspijpverenigingen die verder geen enkel spoor nalieten. De schietingen van de aangesloten matschappijen gingen maandelijks door in de eigen lokalen, maar de zetel van *La Flèche* was gevestigd in *estaminet De Camelia* in de Rode Koningstraat, toen nr. 8 en wellicht nog niet zo berucht als later het geval zou zijn.

De opsomming van de thuishavens en de verenigingsnamen en van de tien matschappijen, in cafés uiteraard, levert een leuk lijstje op: In *De Arend* (Nieuwland), *Het Hertje* (Buiten de Dampoort, met de matschappij *Moed en Eendracht*), *De Gewilligaard* (Buiten de Brugsepoort), *De Ware Vrienden* (Oude Beestenmarkt), *Het Flèchegezelschap* (Groendreef), *De Welgezinde Hollanders* (Mariakerke), *De Koolkappers* (Contributiestraat), *De Welgezinde*

Jonkheid (Phoenixstraat), *Het zal wel gaan* (Dampoortstraat) en tenslotte *De Goelknappers* (Buiten de Muidepoort). Uit die laatste naam moeten we niet meteen afleiden dat de Muidenaars, tot afgrijzen van Mw. Mac Leod, op goelekes schoten. Lievevrouw-Coopman's Gents woordenboek weet te melden wat die rare benaming betekent: *goelenknapper: die veel borrels drinkt; dronkaard*.

De aangegeven locaties suggereren dat de sport vooral in de buitenwijken populair was en dat elke vereniging in de eerste plaats in zijn eigen kwartier leden zocht en vond. Vermoedelijk waren de latere blaasschieters vooral fabrieksarbeiders en kleine middenstanders. De klaagzang van Sophia Mac Leod toont bovendien aan dat balpijpschieten ook op de buiten bij de zeker niet gefortuneerde boerenknechten erg populair was, te populair.

Dit beeld krijgt men ook in Frankrijk, waar de sport vooral floreerde in de mijnstreken van de Nord (waar ze verdween) en de Loire (waar ze nog bestaat). Bij ons verzwond elke herinnering aan deze vrijetijdsbesteding, op een enkele medaille na, en wat archiefteksten. Hoste geeft als laatste Gentse blaaspijpvvereniging eentje aan met de originele naam *De Blaaspijp*. Ze werd in 1885 opgericht in de Phoenixstraat (weeral die straat!) en vierde in 1910 haar vijftienvigjarige bestaan. Of ze de eerste wereldoorlog overleefde, is twijfelachtig. Toen werd er ander geschut gehanteerd ...

De informatie afkomstig van Lode Hoste is te vinden in Ghendtsche Tydinghen, jg. 21 (1992), nr. 6, p. 357-358. De voornaamste door hem gebruikte (en enige aangegeven) bron is: Stadsarchief Gent, reeks W3, 19de-eeuwse Gentse maatschappijen, nrs. 23, 25, 26, 33 en 52.

Luc Devriese
Met dank aan Bea Bailleuil

VERGETEN GENTSE SCHRIJVERS: JAKOB HIJE (GENT 1667 - GENT 1749)

Kuiper, dichter, entertainer.

Jakob Hije werd geboren te Gent, als zoon van Joos, binnenschipper. In zijn jeugd voelde hij zich aangetrokken tot schilderen, tekenen en boetseren. Hij ging in de leer bij een kuiper; wilde reizen; liep van huis weg en werkte gedurende twee jaar bij verschillende kuipers in Brabant. Terug in Gent werd hij meester kuiper. Hij oefende het beroep uit van kuiper en azijnfabrikant. Hij woonde met zijn talrijk gezin (8 zonen, 4 dochters) zijn hele leven in de Begijnengracht. Hij had ook belangstelling voor muziek en werd een gewaardeerd dichter, zanger, rattentemmer en entertainer. Alhoewel na zijn dood vrij snel vergeten, was hij tijdens zijn leven een graaggeziene figuur die de kunst verstond de mensen aangenaam bezig te houden en te doen lachen, een echte BV. Op latere leeftijd werd hij, als oudste in de straat geboren, deken van de gemeente van de Begijnengracht. Hij werd begraven in SintMartinuskerk (de patroon van de kuipers), Ekkergem, waar tot vandaag een grafsteen aan de familie Heye herinnert. In **'s Werelds ijdelheid** hangt hij een karikaturaal beeld op van zichzelf met een bult, een dikke buik en een zeldzaam hoofd, maar wellicht is dat geen zelfportret, enkel een figuur van een klucht. Wat we wel weten: hij was gedurende tientallen jaren een van de werkzaamste leden van de Kamer van Rhetorica "De Fontaine". "Ick wiert daer gildebrouer en schreef schier dagh en nacht." Hije schreef rijmdichten, lofdichten, liedjes, kluchten e.a., die verzameld werden in **Rijmdichten, Jubileën, Solemniteyten, Lofdichten van voorname personen, Triumphen, Kluchtspeelkens, Liedekens, bijeen vergadert door J. Hye**, een bundel die zich in het stadsarchief bevindt. Weinig stukken werden tijdens het leven van de dichter gedrukt, slechts enkele staan vermeld in de "Bibliographie Gantoise" van F. Vander Haeghen.

Toen in het jaar 1701 de rederijkerskamer "De Fontaine" werd hersteld, werd op tweede paasdag 1702 de volgende vraag uitgeschreven: "Beschrijf hoe ons Heer op Paaschdag is verzezen" Jakob Hije beantwoordde de vraag met een gedicht. In 1706 werd als vraag "De herstelling der maatschappy der Fontaine" en in 1708 "Wat is de reden?" uitgeschreven.

Telkens beantwoorde Jacob Hye de vraag. Ondertussen schreef hij de kluchten **Het arm huishouden, De mandragende vrouw** e.a., die door Hije

zelf meermaals werden vertoond. ‘s **Werelds ijdelheid** werd door een vastenavondzot, die beweerde dat de wereld vol loopt met narren, die allemaal hun stokpaardje hebben en dat hij af en toe wonderlijk kan berijden, opgevoerd. Al deze stukken werden voorgedragen in de nieuwe schouwburg, in de Mageleinstraat (Het Gangsken). Verder schreef Hije nog allerlei gelegenhedsgedichten. Een groot gedicht **Het tooneel van de bedorven wereld, nu in deze tyden** handelt over de adel, de ijdele pracht van vrouwen, het huwelijk en de geestelijke staat. Hij schreef ook een gedicht, een soort biografie in verzen, waarin hij over zijn werkzaamheid als rederijker spreekt en besluit met:

“Al wat de weerelt doet, al wat de ooghe siet.
Is droom, is roock, is mist, is damp, is enkel niet.”

Het werk van Hije is van bescheiden intrinsieke literaire waarde, maar van grote cultuurhistorische betekenis. Hij verdient in zijn stad ten volle een blijvende waardering.

Literatuur

Ph. Blommaert, *De Nederduytsche schrijvers van Gent*, Gent, 1861, p. 307-312.

W.L. Braekman, *Leven en werk van de Gentse rederijker Jacobus Hije (1667-1749)*, Facultés universitaires Saint-Louis, Studiecentrum 18e eeuwse Zuid-Nederlandse Letterkunde, Cahier 21, Brussel 2002.

Daniël Van Ryssel

SPANNINGSVELDEN TIJDENS EN KORT NA DE TWEDE WERELDOORLOG. EEN FOCUS OP DE COUPURE

Wie schrijft over de Nieuwste Geschiedenis - en zeker over de Tweede Wereldoorlog - begeeft zich op glad ijs. Niet alle wonden zijn geheeld en niet alle bronnen zijn toegankelijk. Ook de Coupure werd geconfronteerd met heikele items als verzet, collaboratie, antisemitisme en de koningskwestie.

De naam Willemot is een begrip in het verzekeringswezen van de stad. Gerard Willemot (1901-1945) werd tussen de twee wereldoorlogen verzekeringsmakelaar en bezat samen met zijn broers een (nog steeds bestaand) kantoor aan de Coupure. In 1914-18 had hij zich reeds als 13-jarige knaap tegen de Duitsers verzet. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd hij één der stichters van het Belgisch Legioen in Gent en fungeerde zijn woning 'Ter Vaert' in Mariakerke als foyer van het gewapend verzet. In december 1943 toen hij van huis naar de Coupure wou fietsen, werd hij door de Geheime Feldpolizei aangehouden, gevangengezet en belandde uiteindelijk als politiek gevangene in de concentratiekampen Gross-Rosen en Dora. Zijn echtgenote Germaine Fobe (1905-1987), verbindingsgenote van de inlichtingendienst, werd eventjes opgepakt, maar bijna onmiddellijk weer vrijgelaten. Zij bleef lang in het ongewisse over het lot van haar man, tot de vermelding 'Mort pour la Belgique' 19 februari 1945 op de overlijdensakte vermeld werd. Gerard Willemot werd postuum met verschillende eretekens vereerd en reeds in 1947, kort na de oorlog, werd zijn straat tot Gérard Willemotlaan herdoopt.

Ook hoogleraar-dokter **Jean-Jacques Van de Velde** (1897-1961) werd door de stad Gent voor zijn verzetsactiviteiten voor het inlichtingennet *Marc* onderscheiden. Zijn vrouw Henriette De Waele (1906-2000) ontving een erkentelijkheidsmedaille voor haar activiteiten voor het Rode Kruis en de bedeling van maaltijden tijdens de bezettingsmaanden.

Bij de bevrijding in september 1944 werd op de Coupure 213 de Gerechtelijke brigade gevestigd, waar alle inlichtingen over 'verdachte personen' moesten worden binnengebracht. Een beperkt aantal Coupurenaars werd wegens collaboratie door de Krijgsraad veroordeeld tot de gevangenis en/of verspeelde de burgerrechten.

Een niet-gedomicilieerde die in 1942 grote ophef veroorzaakte aan de Coupure, was de terminaal zieke **Staf De Clercq** (1884-1942) die hier in de Refuge onder de hoede van zijn strijdmakker en geneesheer Frans Daels zijn

laatste levensdagen doorbracht. Als taalgrenskind geconfronteerd met de voortschrijdende verfransing en de sociale spanningen vandiën, groeide de katholieke onderwijzer De Clercq uit tot een gedreven flamingant. Als verkonzene voor de Frontpartij was hij parlementslid van 1919 tot 1932 en van 1936 tot 1940. In 1933 was hij (mede)stichter van het Vlaams Nationalistisch Verbond, dat hem als leider koos en waarmee hij na de capitulatie definitief in de collaboratie zou stappen. Hij was een flink organisator en overtuigend redenaar die in zijn toespraken de racistische en antisemitische denkbeelden niet schuwde. Op zijn sterfbed werd hij door vier leden van de Raad van het VNV omringd. Vanuit de Refuge vertrok een indrukwekkende begrafenisstoet richting Aalst. Op het doodsprentje drukte men zijn laatste woorden: “Ik heb voor mijn volk al gedaan wat ik kon. De Heer zij mij genadig”. Het volk zag het alvast anders. Men toonde geen deernis voor de weduwe en pleegdochter die zich nooit met politiek ingelaten hadden. Een begrafenismissiviering werd hem geweigerd en zijn stoffelijk overschot heeft na een macabere tocht vanaf de Coupure in 1942 pas in 1979, naast het graf van zijn vrouw in Asse, rust gevonden. De beruchte stoet trok ook voorbij het huis van de familie Lustig.

De Israëlische gemeente

Sinds 1999 herdenkt Gent in samenwerking met de Joodse Gemeenschap jaarlijks aan het Lustig Monument aan de Lindenlei (tegen de Coupure) de Kristallnacht, symbolische start van de Holocaust. Op de gitzwarte granieten plaat uit Zimbabwe staan 87 namen gegrift van even zoveel Gentse gedeporteerde joden die niet uit de kampen zijn teruggekeerd. De Israëlische gemeente was sinds 1871 bij Koninklijk Besluit erkend. Het religieuze leven werd door het Centraal Israëlich Consistorie georganiseerd. Michaël Lustig (°Polen 1891) was rabbijn van de Gentse gemeente, die een driehonderdtal leden telde. Hij was in 1918 met de Antwerpse Regina Gutwirth gehuwd en woonde vanaf 1936 in Gent, eerst in de Hofstraat en vanaf maart 1937 aan de Coupure nr 19 (nu 91). De woning van de familie Lustig bood als synagoge en sociaal trefpunt plaats voor de religieuze diensten, begrafenisplechtigheden, rituele baden en de traditionele caritatieve acties.

De geschiedenis van persecuties op het joodse volk zal vanaf de herfst van 1940 hier een vervolg krijgen. In 1941 werd door het Duitse militair bestuur de Vereniging der Joden in België (VJB) opgericht en het alleenrecht toegekend om de joden in ons land te vertegenwoordigen. De verplichte aansluiting was louter op de rassencriteria van de bezetter gebaseerd. Voor Gent werd rabbijn Lustig als voorzitter van het plaatselijk VJB-comité aangeduid en de besturen van de geloofsgemeente en van de VJB vloeiden er praktisch in elkaar over. Het bleek een vergiftigd engagement, een toevlucht én een val-

strik in een fataal raderwerk. Beetje bij beetje werd het net rond de joden toegehaald en het was het lokale comité op de Coupure dat het concrete vuile werk (inschrijven, davidsterren verkopen, oproepingsbrieven voor verplichte tewerkstelling afgeven ...) moest doen. Niemand was voorbereid en zag tijdig de reikwijdte van een pervers strategische oorlogsmachine met graduele verordeningen die de joden achtereenvolgens identificeerde, intimideerde, van hun rechten beroofde, isoleerde, deporteerde, evacueerde en ten slotte liquideerde. De vernietigingprocedure trof ook de Lustigs. Vader Michaël weigerde het onderduikadres dat een medeburger hem aanbood. Zoon David, toen nog de enige joodse student aan de Coupure woonachtig, werd in 1941 als kandidaat in de natuur- en geneeskundige wetenschap, de toegang tot de lokalen van de Gentse universiteit ontzegd. Hij toonde zich bereid opgepakte geloofsgenoten te behandelen en hen naar Duitsland te begeleiden. De ouders Lustig en hun beide kinderen Charlotte ('1919, gehandicapt) en David ('1922) werden in 1943 als Belgische joden weggevoerd. De inbeslagname van hun goederen, waaronder 37 stoelen, was over drie dagen verspreid. Het gezin vertrok met het konvooi XXI uit Mechelen en zij zijn allen in de loop van 1944 in Duitsland overleden zonder sporen na te laten (vonnis rechtbank van eerste aanleg dd.25.05.1949).

Soms brengt een oorlog bij sommige mensen het beste naar boven. Een aantal Gentenaars waaronder de hoogleraren Georges Leboucq (zoon van rector Hubert) en zijn neef Dr Jean Jacques Van de Velde riskeerden enorme sancties door joodse burgers te verbergen. In het gezin Van de Velde-De Waele op de Coupure werden naast de vier eigen dochters, ook de zusjes Nora (vijf jaar) en Suzy (twee jaar), dochttertjes van de Bessarabische ingenieur Zeili Podgaetzki, grootgebracht. Nora liep verder school in het Institut de Kerchove en werd nooit verklikt, ook niet door de burens die de reputatie van collaboratie met zich droegen. Zij getuigde achteraf: "dat heeft mij het gevoel gegeven dat ik gered geweest ben, eerst door de Van de Veldes, maar ook door de hele omgeving". Uiteindelijk konden beide zusjes met hun ouders, die elders ondergedoken waren, herenigd worden. Nora, intussen mevrouw Van Montagu, onderhoudt nog steeds hartelijke contacten met haar oorlogszussen Van De Velde. De Van de Veldes werden door de Staat Israël gehuldigd en in de 'Galerij der Rechtvaardigen' opgenomen.

Louis Fredericq (1892-1981) was een telg uit een liberaal geslacht dat in academische, politieke en gerechtelijke kringen ruim zijn sporen verdiend had en de democratische waarden in het hart droeg. Hij was de oudste zoon van de arts Simon en Louise De Beaucarne en een rechtsreeks neef van zijn men-

tor, de Vlaamse voorman prof. Paul Fredericq. In 1914-18 werden de rechtenstudies even onderbroken voor het front. Uit de oorlog gekomen met een ernstige invaliditeit, pikte hij de studiedraad weer op en behaalde in 1919 de doctorstitel. Een jaar later huwde hij zijn buurmeisje Thérèse Varlez, oudste dochter van Louis Varlez en kleindochter van prof Remi De Ridder. Er kwamen vijf kinderen. In 1933 was hij hoogleraar aan de RUG en dé specialist in het Handelsrecht. In 1935 werd hij tot achtbaar meester in de loge Le Septentrion verheven. Een jaar later mocht hij zich met het rectorale hermelijn van de Gentse Alma Mater tooien. In 1938 verliet hij de universitaire wereld en de advocatuur om gouverneur van Oost-Vlaanderen te worden. Het gouverneurs-hotel bleek een 'antichambre' want in 1939 volgde een benoeming als kabinetschef van de koning. Bij het uitbreken van de vijandelijkheden in 1940 heeft hij aan de zijde van Leopold III een cruciale en pijnlijke periode in de nationale geschiedenis meegemaakt. Hij was kroongetuige van de escalerende breuk tussen de gevangene van Laken en de Belgische regering die de capitulatie niet accepteerde. Hij bleef de hele bezettingstijd trouw aan zijn vorst en fundeerde op basis van de grondwet en de traditie diens militaire prerogatieven in oorlogstijd. Fredericq profileerde zich als een terughoudende medewerker die ellenlange juridische nota's voor de vorst in krijgsgevangenschap neerschreef. De vooroorlogse regeerperiode van Leopold III van 1934-1940 was getekend door een crisis van het parlementair systeem (negen regeringen op zes jaar tijd en een veelvoud van regeringscrisissen) wat de vorst sterkte in zijn grote gelijk voor een nieuwe grondwet met andere spelregels. Vanaf het najaar 1940 was Fredericq de spilfiguur in de redactie van de nieuwe constitutie. Gaandeweg probeerde hij zijn opdrachtgever ervan te overtuigen zich opnieuw achter een parlementair systeem te scharen en zich te verzoenen met de regering. In mei 1945 bezocht Fredericq samen met de prins-regent Karel en premier Achiel Van Acker de koninklijke familie in Strobl bij Salzburg. De koning, die blijkbaar niet beseftte hoe gespannen de toestand in het vaderland was, rapporteerde zelf daaromtrent: "Meteen bij zijn aankomst, zonder zelfs te vragen hoe ik en de mijnen het maakten, overviel Fredericq mij met de waarschuwing: 'Uiterste voorzichtigheid zal geboden zijn'. Ik verwachtte helemaal niet zo'n begroeting en kon mij niet indenken dat mijn bevrijding in zo'n slechte aarde viel". De geladen ontmoeting in Oostenrijk liep uit op een vertrouwensbreuk. Fredericq gaf zijn ontslag als kabinetschef maar bleef nog geruime tijd als tussenpersoon voor de briefwisseling tussen Leopold III en Elisabeth fungeren. De gerenommeerde jurist belandde terug op de Coupure, heropende zijn advocatenpraktijk en hernam zijn cursussen aan de rechtsfaculteit. Van 1949 tot 1959 was hij assessor van de afdeling Wetgeving van de Raad van State en had dan nog een onderhoud met Leopold III over de voor-

bereiding van het Verdrag van Rome dat in 1957 zou worden geratificeerd. Het koningshuis had een droevige bladzijde omgeslagen, want in mei 1958 werd Fredericq geadeld en mocht de titel baron dragen. Voor het vrijgeven van de persoonlijke memoires van Louis Fredericq als kabinetschef is het wachten tot 2032.

Bibliografie

- Beelen, S. e.a. *Geschiedenis van de Vlaamse ontvoogding*, Deurne/Antwerpen 1993
- Daels, F. 'De laatste levensdagen van de leider' in: *In memoriam Staf' De Clercq*, Antwerpen 1943
- De Wever, Br. *Staf De Clercq (1884-1942)*, Brussel 1989
- Leopold III *Kroongetuige. Over de grote gebeurtenissen tijdens mijn koningschap*, Tielt 2001
- Stuyck, G. 'Staf De Clercq (1884-1942) in *Twintig eeuwen Vlaanderen*, Hasselt 1972
- Van Daele, J. *De Fonteynen van de Oranjeberg. Politiek-Institutionele geschiedenis van de provincie Oost-Vlaanderen van 1830 tot nu*, dl. II Biografisch repertorium, Gent 1997, dl. IV Biografieën van twintigste-eeuwse beleidsmakers, Gent 2003
- Van Den Wijngaert, M. e.a. *Een koningsdrama. De biografie van Leopold III*, Antwerpen 2001
- Van Doorslaer en Schreiber, J. (red) *De curatoren van het getto. De Vereniging van de joden in België tijdens de nazi-bezetting*, Tielt 2004
- Verschooris, M. *Schrijven in de schaduw van de dood*, Gent 2005
- Willemot, J. en O. *Histoire et Album de la famille Willemot de Gand de 1725 à 2003*, Mariakerke 2003

Lieve Vande Castele

JOSÉPHINE DE BEAUHARNAIS

Men heeft ter gelegenheid van de zoveelste uitgave van de Gentse Floraliën veel gegoocheld met cijfers en statistieken allerhande en misschien wat te weinig, ook in de officiële redevoeringen, gesproken over de pioniers van dit wereldberoemde bloemenfestival, over de eerste, schuchtere tentoonstellingen van planten, bloemen en tuilen in de vorige eeuw, en over onze Kruidtuin zonder dewelke de liefde tot de bloem en de kennis van de planten nooit zo diep in het hart van de Gentenaren zouden zijn doorgedrongen.

Zonder de Gentse Kruidtuin zouden er nooit Floraliën zijn geweest maar zonder een Karel Van Hulthem en een Bernard Coppens zou er ook geen Kruidtuin zijn, dat weet ten andere al wie zich te Gent ook maar enigszins aan het probleem en voor het verleden van de bloemteelt interesseert.

Het is echter minder geweten dat onze Gentse Kruidtuin, meer dan waarschijnlijk in 1803, zou zijn verdwenen, had Joséphine de Beauharnais, toen nog geen keizerin, niet op het nippertje voor zijn redding in de bres zijn gesprongen. Wij halen dan ook graag deze weinig gekende bladzijde uit de geschiedenis van onze Kruidtuin vandaag uit de vergeetlade opdat zij opnieuw plaats zou mogen nemen in als heerlijk inleidend hoofdstuk tot onze Floraliën.

Wanneer na de inval van de Republikeinse legers in ons land, de kloosters, abdijen en andere instellingen weinig naar de zin van de Sans-Culotten werden afgeschaft en al hun bezittingen nationaal goed werden, d.w.z. hen werden ontnomen en ontstolen, stonden bezetter en plaatselijke collaborateurs voor een hoop onroerende goederen, zogenaamde zwarte goederen die men moeilijk aan de man kon brengen, en een massa roerende goederen, meest alle kunstwerken voor dewelke zich geen enkel probleem stelde. De schilderijen namen de wijk naar het Louvre en de Franse departementale musea en de kostbare boeken en handschriften werden dezelfde richting ingestuurd, terwijl duizende zilveren voorwerpen gewoonweg werden verpletterd en met volle karren samen met brokken klokken naar Parijs vervoerd.

Zonder de zo autoritaire als diplomatische tussenkomst van Karel Van Hulthem hadden roof, plundering en vernieling nog ruimere afmetingen genomen.

Van Hulthem was jong, rijk, verstandig, kunstlievend: zoals vele jongeren, als Lieven Bauwens bv. was hij gewonnen voor de nieuwe gedachten en het ideaal van broederlijkheid, echter niet voor de misbruiken en uitspattingen van de Franse bezettingsoverheden.

Toen deze laatste in 1797 tot de stichting van de Ecole Centrale in de voormalige abdij van Baudeloo overgingen, zag Van Hulthem een kans meteen een grote slag te slaan.

Hij had deel uitgemaakt van de adviserende Commissie en wist aldus welke ruimte aldaar na de vestiging van de Centrale School vrij zou blijven

Met veel behendigheid wist hij van de Fransen te bekomen in de gewezen kapel van de abdij een openbare bibliotheek te mogen inrichten en zodra hij de vergunning had bekomen, liet hij er honderden boeken, handschriften en andere waardevolle stukken afkomstig van de afgeschafte kloosters onderbrengen.

Op die manier wist Van Hulthem de meest kostbare documenten en manuscripten die anders reddeloos voor onze stad zouden zijn verloren gegaan, in Gent te behouden.

Op hetzelfde ogenblik ongeveer spande Van Hulthem de kroon op het werk: het klooster van de abdij was ingenomen door de Ecole Centrale, de kapel door de pas gestichte bibliotheek, bleef dan nog de prachtige tuin over.

Ook voor deze tuin had Karel Van Hulthem, verwoed liefhebber van zeldzame planten en bloemen, de ideale oplossing gevonden: hij kon de overheden ertoe brengen er een Kruidtuin aan te leggen. Hij werd in zijn opzet bijgestaan door een Gentse geneesheer Bernard Coppens en dra werd hun droom werkelijkheid.

Van Hulthem, vooruitstrevende geest en man van de daad, volgde in al zijn ondernemingen, eenzelfde politiek: zijn plan met veel geestdrift en diplomatie door de overheden doen aanvaarden en dan onmiddellijk een kern tot stand brengen die van zijn idee een tastbare realiteit maakte.

In een handomdraai had hij de kapel van Baudeloo met honderden boeken en do documenten gevuld. Het was geen utopische bibliotheek die na enkele maanden als een luchtkasteel zou ineensorten, het was van meetaf een echte bibliotheek met boeken, materiaal en lezers.

Van Hulthem volgde dezelfde politiek wanneer hij om een verdere emigratie van onze kunstschaten naar Frankrijk te voorkomen, met het plan voor de dag kwam een departementaal museum in de voormalige kerk van de St. Pietersabdij in te richten. Opnieuw slaagde hij in zijn opzet en daar ook kwamen na enkele weken tientallen doeken en beelden de vaste kern van de verzameling uitmaken.

Voor zijn Kruidtuin vond Van Hulthem in de abdijs tuin van Baudeloo een mooie verzameling planten, doch zulks kon zijn inziens niet volstaan om de Tuin definitief buiten schot van de grillen van de Administratie te stellen.

Van Hulthem liet dan ook uit de afgeschafte abdij van Ename bij Oudenaarde het grootste deel van haar prachtige collectie naar Gent overbrengen.

Behalve een mooie verzameling oranjebomen, laurieren, granaatbomen en myrten, zo schrijft hij, vond men in deze abdij bij haar opheffing in 1797 talrijke prachtige exemplaren van exotische bomen, waaronder twee *Magnolia grandiflora*, een dadelboom *Phoenix dactylifera* L., een *Pistacia lentiscus*, een olijfboom, *Olea auropea* L., drie palmen, te weten: twee *Champaerops humilis* en een *Barassus flabelliformis* L. Al deze bomen werden hetzelfde jaar nog naar de kruidtuin van Gent overgebracht. De twee dwergpalmen werden in 1599 aan de abdij geschonken door Albrecht en Isabella. De nieuwe Kruidtuin groeide en bloeide. Van Hulthem die herhaaldelijk in Parijs verbleef, zond regelmatig kostbare variëteiten die hij van Franse plantkundigen mocht aankopen en zelfs Joséphine de Beauharnais, echtgenote van Bonaparte die meer van bloemen dan van haar gemaal hield, schonk Van Hulthem enkele zeldzame planten voor de Gentse Kruidtuin die aldus na enkele jaren Europese faam verwierf.

Het was allemaal veel te mooi om lang te duren en einde 1802 kwam het nieuws als een koud stortbad. Bonaparte had eigenmachtig beslist en besloten van Baudeloohof een oefenveld en van de gewezen abdij een kazerne te maken. Een bevel van Bonaparte stond gelijk niet een voldongen feit: Gent's Kruidtuin was ter dood veroordeeld en zou een grootoefenplein worden voor de alhier ingelegerde Franse troepen.

Protest had niet mogen baten, verzet was uitgesloten. De blikken van alle Gentse liefhebbers richtten zich andermaal op Van Hulthem, de man die reeds zoveel hopeloze situaties had rechtgetrokken.

Het toeval zou hem eens te meer ter hulp snellen want samen met het onheilspellend nieuws, bereikte een ander officieel bericht onze stad: Bonaparte en Joséphine zouden in juli 1803 Gent bezoeken. Van Hulthem, de diplomaat, zag in dit staatsiebezoek een enige gelegenheid, de laatste redplank om zijn Kruidtuin aan vernieling te doen ontkomen.

Was hij niet bevriend met Joséphine, was de echtgenote van de Eerste Consul geen verwoede bewonderaarster van planten en bloemen, had zij niet herhaaldelijk blijk van belangstelling voor de Gentse Kruidtuin gegeven? Men zou ze dus bij het officieel bezoek in en niet om de tuin leiden.

Het werd een zorgvuldig voorbereide conspiratie tussen Van Hulthem, Norbert Cornelissen, Hendrik Mussche en een paar trouwe vrienden. Alles zetten op het zwakke geslacht, met mooie woorden, gedichten, lyriek en een ferm snuifje romantiek de vesting innemen, Joséphine een bondgenoot maken die het dossier Gentse Kruidtuin met hartstocht bij Bonaparte zou gaan pleiten.

Bij haar bezoek aan de stad, en terwijl Bonaparte militaire en politieke problemen aan 't bespreken was, werd Joséphine aan de ingang van de Kruidtuin

door de vredelievende samenzweerders opgewacht en onmiddellijk werd de actie ingezet. Cornelissen had een lang gedicht gerijmd in hetwelk hij Joséphine Venus noemde, de planten nimfen. Van Hulthem Iris en Bonaparte het Lot. en of Josephine, de mooie kokette geveleid was toen men haar het gedicht voorlas (en waarschijnlijk ook vertaalde uit het Latijn!).

Toen het duidelijk was dat zij in de gewenste en gepaste stemming verkeerde, toen alle nimfen ofte planten met veel romantiek hun nood hadden geklaagd en om tussenkomst bij het Lot hadden gesmeekt. haalde men het wapen te voorschijn dat de overwinning moest afdwingen. Joséphine bezat vroeger te Parijs een zeldzame variëteit van banaanboom, doch deze laatste was gestorven. Van Huthem wist het. Welnu onze Kruidtuin bezat eenzelfde boom en Hendrik Mussche liet de doorluchtige bezoeker het Gentse exemplaar bewonderen. De boom droeg een nederig op schrift "Cur me moribundam deseris, hospes?" (Wil je mij als een stervende verlaten, gast?). Toen zij het opschrift had gelezen, keerde men de zware kuip een halve toer om en Joséphine kon een tweede opschrift lezen: "Red de Heliconia Bihal (naam van de banaanboom), al te gelukkig als ze een van haar zusters mag vervangen op Malmaison!"

Dit prachtige. onverwachte geschenk verwekte bij de bezoeker het lang verbeide effect. Van Hulthem ging echter maar steeds voort met praten over de onvermijdelijke dood van al deze planten en bloemen tot wanneer Joséphine hem plots zegde: "Calmez-vous, mon cher M. Van Hulthem et, comptez que si j'y puis quelque chose, ce beau jardin sera maintenu et mes Nymphes, comme vous les appelez, ne mourront pas!"

Hoe Joséphine het geval bij haar gemaal bepleitte, welke argumenten zij heeft ingeroepen, weten wij niet, het geschiedde met gesloten deuren, doch het duurde niet lang vooraleer men te Gent de uitspraak vernam: de Kruidtuin was gered, het oefenplein zou er niet komen.

PIERRE KLUYSKENS

HERDENKINGSDAGEN IN 2010

Wat gebeurde er

25 jaar geleden

- 9 Maart 1985: Dood van Elza Guysens, anders gezegd KATRIEN (de dieë van de spekken).
17 Mei 1985: Bezoek van Paus Joannes Paulus II aan Gent.
15 Augustus 1985: Dood van Jérôme De Pauw.
16 Augustus 1985: Dood van Edgar De Pont.

50 jaar geleden

- 25 Juli 1960: Dood van Désiré Defauw.
16 Augustus 1960: Men begint met de demping van de Reep.
30 Augustus 1960: Inhuldiging van het standbeeld van Koningin Astrid.
21 November 1960: Dood van Julien Van de Veegate.

75 jaar geleden

- 11 Februari 1935: Dood van Pol Speeckaert.
23 Juni 1935: Dood van Jacob Semeij.
2 September 1935: Dood van Leon Fredericq.
25 Oktober 1935: Dood van Henri Pirenne.
15 December 1935: Dood van Aloïs De Beule.

100 jaar geleden

- 16 Februari 1910: Eerste opvoering in Gent van “Madame Butterfly”.
1 April 1910: Opening van het “Institut Moderne”.
3 Mei 1910: Dood van Joseph De Waele.
7 Mei 1910: Dood van Prosper Claeys.
18 Mei 1910: Dood van Florimond Van Duyse.

- 3 Juli 1910: Dood van Julius Sabbe.
 10 Juli 1910: Daniël Kinet stort met zijn vliegtuig neer in St-Denijs-Westrem.
 22 Augustus 1910: Triomfantelijk onthaal van de “Melomanen” na hun Eerste Prijs in Montluçon.
 24 Oktober 1910: Opening voor het groot publiek van de “Grote Post”.

125 jaar geleden

- 5 Februar 1885: Geboorte van Marnix Van Duyse.
 10 Maart 1885: Geboorte van Oscar De Gruyter
 22 Mei 1885: Openbare verkoop van het Gravensteen. Er komt geen enkele koper opdagen.
 7 Juli 1885: Dood van Henri Waelput.
 8 Juli 1885: Onthulling van de kiosk in het Park.
 13 Juli 1885: Onthulling van het standbeeld van Lieven Bauwens.
 3 Oktober 1885: Stichting van “Racing Gent”
 5 Oktober 1885: Geboorte van Désiré Defauw.
 16 Oktober 1885: Geboorte van André Van de Kerchove de Denterghem.
 5 November 1885: De Lousbergsbrug stort in.

150 jaar geleden

- 24 Februari 1860: Geboorte van de Gentse architect Henri Geirnaert.
 7 Maart 1860: Eerste opvoering in Gent van “La Traviata”.
 1 April 1860: Dood van Dr. Guislain.
 10 Mei 1860: Men begint de afbraak van de Predikherenkerk.
 18 Juli 1860: Wet waarbij de octrooirechten afgeschaft worden.
 12 Augustus 1860: Geboorte van Alfons Van Werveke.
 8 December 1860: Karel Onderet wordt benoemd tot Professor van “Vlaamsche uitspraak en uitgalming” aan het Conservatorium.

175 jaar geleden

- 28 Januari 1835: Inhuldiging van de Kapel van de Clarissen in de Rabotstraat.

- 22 April 1835: Stichting van het Conservatorium.
 22 April 1835: De Gemeenteraad beslist de St-Sebastiaensschouburg af te breken.
 13 Mei 1835: Joseph Mengal wordt benoemd tot Directeur van het Conservatorium.
 29 Mei 1835: Geboorte van Edward Pynaert.
 2 Juni 1835: Burgemeester Van Crombrugge legt de eerste steen van het Casino op de Coupure
 10 Juni 1835: Geboorte van Philippe Antoon Serrure.
 23 Juni 1835: Geboorte van Prof. Victor Deneffe.
 11 Augustus 1835: Dood van Pater Van Gansberghe, de laatste Predikheer.
 18 Augustus 1835: Stichting van de zangvereniging “Les Choeurs”.
 26 September 1835: Geboorte van de historicus Napoleon De Pauw.
 27 September 1835: De Nijverheidsschool wordt onafhankelijk van de Universiteit.
 11 Oktober 1835: Stichting van de “Société Littéraire Gantoise”.
 26 Oktober 1835: Dood van Mgr. Fallot de Beaumont.

200 jaar geleden

- 12 Januari 1810: De Stad koopt de gewezen St-Pietersabdij.
 9 April 1810: Rouwdienst ter nagedachtenis van Joseph Haydn in de St-Niklaaskerk.
 9 Mei 1810: Geboorte van Donatus De Schamphelaere, stichter van het rubberbedrijf.
 17 Mei 1810: Napoleon, vergezeld van Marie-Louise, arriveert aan de Keizerpoort.
 1 Juli 1810: Geboorte van Louis Van Houtte.
 8 Juli 1810: Geboorte van François Laurent.
 12 Augustus 1810: Ekkergemkerk wordt opnieuw opengesteld voor de eredienst.
 6 Oktober 1810: Lieven Bauwens trouwt met Mary Kenyon.
 7 December 1810: De geestelijkheid van St-Michielskerk weigert een schilderij van André Lens te aanvaarden omdat St-Gabriël geen vleugels heeft.

250 jaar geleden

- 31 Augustus 1760: Geboorte van Kanunnik Triest.
8 December 1760: Mijtering van Gudwalus Seiger als voorlaatste Abt van de Sint-Pietersabdij.

300 jaar geleden

- 8 Mei 1710: Geboorte van Pieter Antoon Verschaffelt.

350 jaar geleden

- 18 Mei 1660: Groot banket in “De Gouden Appel” ter gelegenheid van het vredesverdrag tussen Frankrijk en Spanje.
16 April 1660: Pieter Hemony verkrijgt het Gents poorterschap.
23 Juli 1660: Installatie van Carolus Van den Bosch als 8e Bisschop van Gent.
21 Oktober 1660: Geboorte van Jan Boeksent.
11 November 1660: De nieuwe Roeland wordt voor de eerste maal geluid.
25 November 1660: Dood van Pastoor Michiel Zachmoorter.
-

**PIETER VERHEYEN (GENT, 1747-1819) ALS
“GENTSE MOZART”?**

**EEN CORRECTE TITEL VOOR EEN ZEER ONTERECHT
VERGETEN GENTSE COMPONIST.**

*(In ons tijdschrift van november-december 2008 verscheen een artikel
“Muziek van P. Verheyen (1747-1819) binnenkort weer tot leven gewekt!” In
verband hiermede volgt een verslag van het eerste concert – een wereldcrea-
tie – met composities van Pieter Verheyen, dit o.l.v. Guido De Bruyker.)*

P. Verheyen

Pieter Verheyen (1747-1819)
Gents componist

Als geboren Gentenaar (°1948) en woonachtig in zijn geboortestad heeft *Guido De Bruyker* steeds een enorme interesse gehad voor het culturele erfgoed van zijn historische stad Gent. Hij bestudeerde de Gentse 18^e- en 19^e-eeuwse componisten Frans Krafft (1729-1795), Henri Barth (1727-1791), C. Angelet (1797-1832) en E. De Somere (1798-1846). Als violist, harmonist, musicoloog, dirigent en... getogen Gentenaar kan men geen geschikter man dan Guido De Bruyker vinden voor dergelijk hoogstaand opzoekingswerk. Onlangs heeft Guido De Bruyker weer een prestatie van formaat geleverd door een gedeelte van het oeuvre van Pieter Verheyen, een zeer onterecht vergeten Gentse componist, terug aan het licht te brengen. In de archieven van de Sint-Baafskathedraal en van de Sint-Niklaaskerk (nu opgeborgen in de Universiteitsbibliotheek van Gent) vond Guido De Bruyker diverse manuscripten. Het betreft autografen of afschriften, maar veel is helaas verloren gegaan.

Pieter Verheyen werd geboren in Gent in 1747 (9 jaren voor Mozart) en stierf in Gent in 1819 (28 jaren na Mozart). Tijdens zijn leven genoot hij een algemene grote erkenning, maar belandde naderhand volledig in de vergeethoek. Naast Brugge, Brussel en Maastricht was hij vooral in Gent werkzaam als zanger, organist, orkestleider en componist. Hij was medestichter van de Gentse Société des Beaux-Arts waarin men een muziekafdeling, de Académie de Musique, oprichtte. Hij werd aangesteld tot adjunct-directeur van deze academie die men kan beschouwen als de voorloper van het latere Gentse Conservatorium.

Verheyen bereikte een voor die tijd gezegende leeftijd van 72 jaar en componeerde een omvangrijk oeuvre bijeen: opera's (helaas alle verloren gegaan), pantomimes, arietta's, romances en vooral religieuze muziek.

In dit genre toont Pieter Verheyen zich het sterkst. Logisch dus dat een bloemlezing van religieuze werken werd gekozen om Verheyen terug onder de aandacht van het publiek te brengen.

Het "Verheyen-project" werd monnikenwerk waarvoor Guido De Bruyker niet genoeg kan gewaardeerd worden. Guido De Bruyker's keuze viel op twee motetten, "Laudate pueri" en "Miserere", de "Messe à grand orchestre", het "Te Deum" en "Lux aeterna" uit het "Requiem", composities waarin het dramatisch instinct, het religieus gevoel en het orkestraal talent van Pieter Verheyen het meest tot uiting komen. Het hele project omvatte opzoekingswerk, transcriptie van de manuscripten en het in partituur zetten voor koor, orkest en solisten. De voltooiing was de première-uitvoering op 28 augustus 2009 in de Gentse Sint-Baafskathedraal en het vastleggen voor het nageslacht met een CD-opname. Hoewel de akoestiek van de Gentse kathedraal voor concerten niet ideaal is werd toch voor deze locatie gekozen, enerzijds in het

Guido De Bruyker

Genève, 24 Octobre 1861.
M. de Regibus

Miserere.
fait en musique de Charles Verhey
père de chanteurs nés le 17 Octobre
Andante molto e dolente *Coro*

Violino primo
Violino secondo
Viola
Soprano
Cont'alto
Tenore
Basso
Violoncello
Cont'ba basso

Comp. par Ch. Verhey

kader van 450 jaar bisdom Gent en anderzijds als vindplaats voor bepaalde van Verheyen's composities.

In een bomvolle kathedraal konden de honderden luisteraars voor het eerst kennis maken met composities van de "Gentse Mozart". Het orkest "De Restauratie" (samengesteld uit historische instrumenten), de sopranen Hilde Coppé en Inez Carsauw, de tenor Philip Defranq, de bas YuHsiang Hsieh (de enige buitenlandse solist) en een 25 koppig ad hoc koor stonden in voor de uitvoering. Guido De Bruyker zelf leidde het geheel accuraat, sober, maar efficiënt en uiterst beheerst. Een te bescheiden, complete dirigent!

Over het algemeen klonk het orkest zuiver en geraffineerd, alsof de leden al jaren samen musiceerden. De homogeniteit van het koor was opvallend, maar helaas werd het koor enkele keren overstemd door het orkest. Dit laatste moet men toch enigszins relativiseren want de indruk die de luisteraar opdoet is zo afhankelijk van de plaats waar men in de kathedraal zit. Dit geldt evenzeer voor de balans van de vocale solisten – die zich overigens zeer behoorlijk van hun taak kweten – met het orkest.

Uitblinker was Hilde Coppé, die bv. in "A solis ortu" en in "Gloria Patri" met grote elegantie en soepele techniek aria's en vocalises interpreteerde. Tenor Philip Defranq wisselde mooie momenten af met passages waarin een zekere stabiliteit ontbrak. De warme basstem van de Taiwanese Yu-Hsiang Hsieh kwam vooral in "Ut colloceat" tot uiting, zowel in de lagere als in de hogere regionen. Tenslotte moet het aangrijpende "Miserere" voor koor en orkest worden vermeld (komt Mozart hier niet even om de hoek kijken?) en het duet voor 2 sopranen, "Lux aeterna", dat onroerde door zijn expressie en eenvoud. Een concert dat terecht doet uitkijken naar de aangekondigde CD-uitgave.

En waarom zou, zoals o.m. voor Adolf Samuel, Frans Uyttenhove, Louis Hanssens, Emiel Hullebroeck e.a. de Stad Gent geen straatnaam geven/toewijzen aan Pieter Verheyen?

Jos Van den Borre

MINDER BEKENDE EN OF VERDWENEN LOCATIES

Baudeloostraat

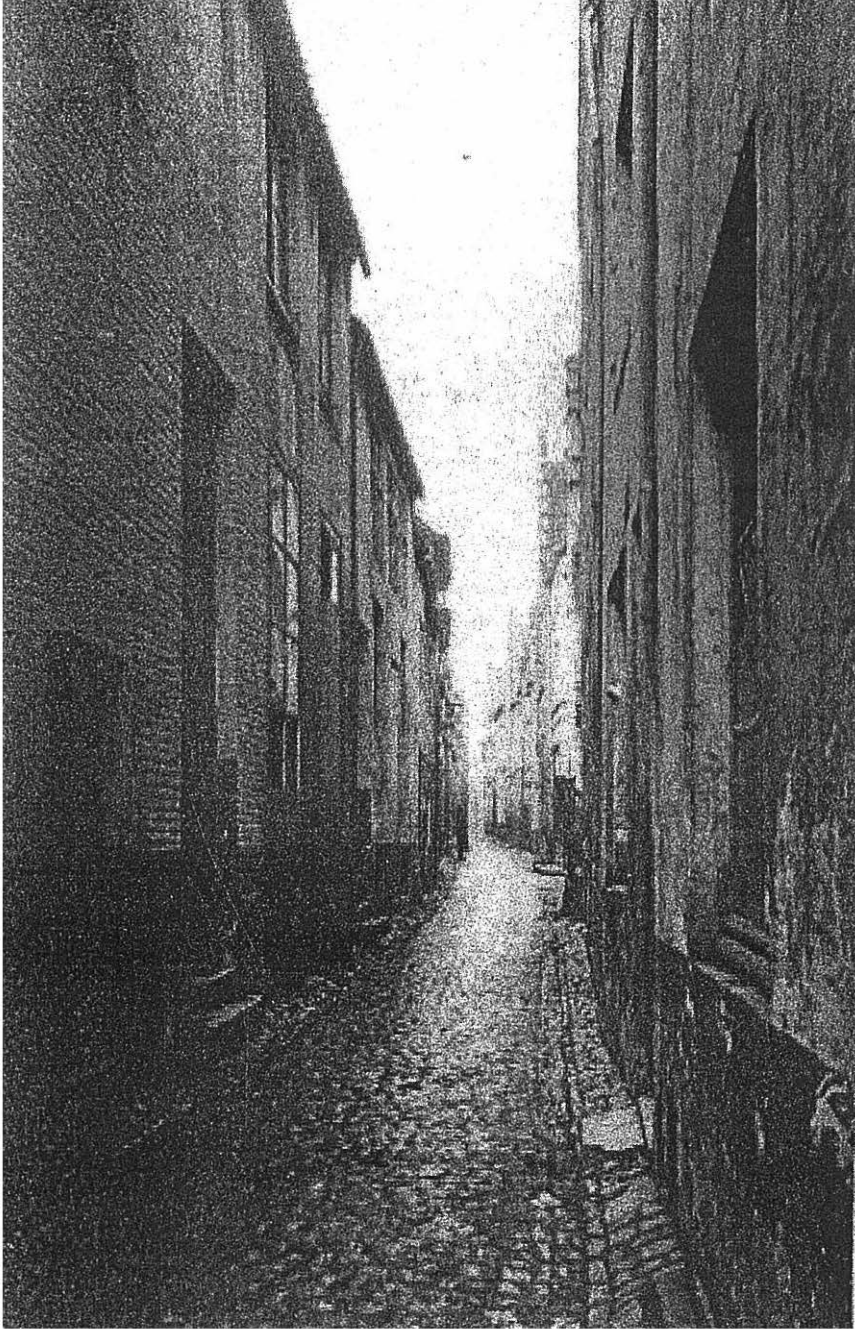
In de tweede helft van de 18^e en de hele 19^e eeuw kende Gent, door de opbloeiende textielnijverheid en enkele andere nieuwe bedrijfstakken zoals de papier-, zeep- en zoutverwerkende nijverheid, een migratiebeweging van ongeschoolde arbeiders van het platteland naar de stad. Er zal in die periode dan ook een zeer groot aantal werkmanshuisjes in beluiken worden bijgebouwd. Om aan de verpaupering van de stad en de erbarmelijke leefomstandigheden van de arbeiders iets te doen, besteedde de stad in eerste instantie aandacht aan de rioleringswerken en het overwelden en dempen van binnenwateren en grachten. In een tweede fase begon men, na de afschaffing van de octrooirechten in 1860, aan het ontmantelen van de stadsmuren. Het gevolg was dat de fabrieken zich meer en meer gingen vestigen buiten de kern, wat een migratie van de arbeiders naar de buitenwijken met zich meebracht. Tenslotte waren er nog het Zollikofer-De Vigneplan om de Nederscheldewijk te saneren en de verfraaiingspolitiek van burgemeester Emile Braun om de arbeidersbuurten en -wijken op te ruimen en de binnenstad op te waarderen.

Sedert de Middeleeuwen was de Vrijdagmarkt het hart van de oude binnenstad, het centrum van Gent. Men hield er markt en dreef er handel, vele ambachten waren rond de markt gevestigd, het plein diende voor samenkomsten, festiviteiten, vorstelijke inhuldigingen en verder ook voor het uitvechten van volksconflicten.

Vóór 1900 liep er van de Vrijdagmarkt naar de Ottogracht een smal straatje, de Druifsteeg, later Struivelstraat en heden, verbreed, Baudeloostraat geheten. In die straat is er aan de rechterkant een hoekse zijstraat, de Wolfstraat, even verder een dwarsstraat, de Penitentenstraat en bijna op het einde een zijstraat rechts, Sint-Amelbergastraat. De Druifsteeg werd in 1900 afgebroken. Aan de noordzijde van de Vrijdagmarkt was dat trouwens niet de enige steeg of smalle straat; het was er een wirwar van straatjes met een arbeidersbevolking.

De aanleg van de Baudeloostraat betekende tegelijk een heuse kaalslag van die buurt. De socialisten waren akkoord met deze uitdrijving en sanering.

Na de aanleg van de nieuwe Baudeloostraat, die zich uitstrekt van de Vrijdagmarkt tot aan de Baudelookaai (hier komt enkel de eerste helft tot aan de Ottogracht ter sprake), stelt men echter vast dat de straat maar moeizaam vol geraakte. En wie kwam daar wonen? Zelfstandigen, bedienden en renteniers.

De Druifsteeg, heden Baudeloostraat, gezien van de Ottogracht in de richting van de Vrijdagmarkt, 1900, een maand voor de afbraak.

Sommige huizen werden ook niet bewoond door de eigenaar, maar werden verhuurd als opbrengstwoningen. Geen arbeidershuisjes dus, wel een straat bevolkt door de kleine burgerij. Reden: de bouwgronden waren te duur voor arbeiderswoningen.

Na W.O. I geraakte de straat wel geleidelijk volgebouwd.

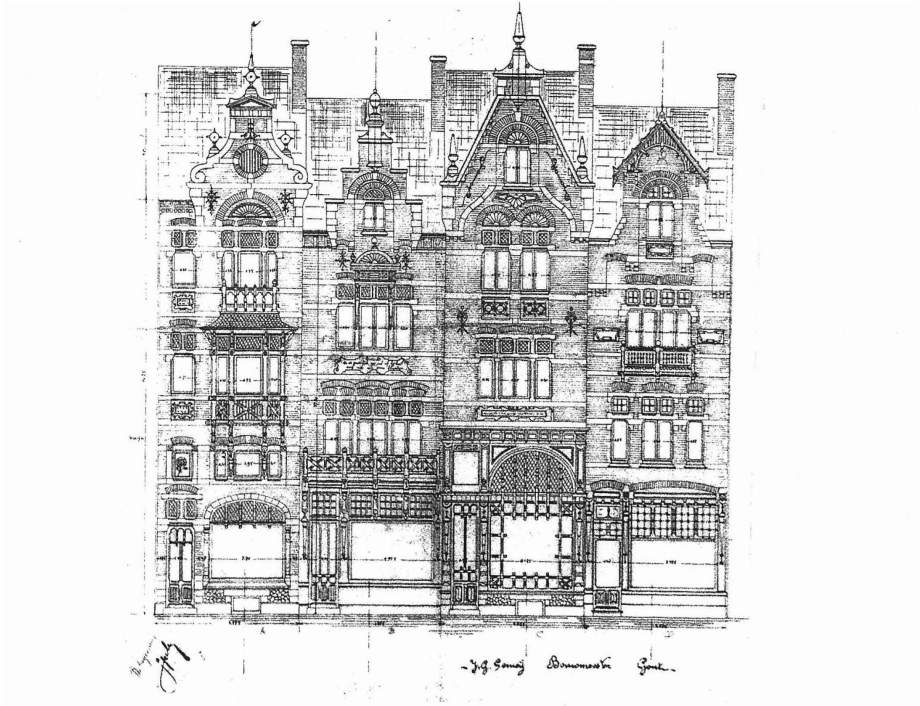
De tendens om de grote huizen op te splitsen in verschillende appartementen bestond reeds in de jaren '60. Blijkbaar ook aantrekkelijk voor Vlaamse schrijvers. Astère Michel Dhondt woonde er in de jaren zestig. Later had Eriek Verpale er een "kot".

De belangrijkste architect die in de Baudelostraat actief is geweest, was Jacob Gustaaf Semey (Gent 1864 - Brugge 1935). Gemeenteraadslid in Gent in 1902-1903. Semey was rond de eeuwwisseling een veel gevraagd architect en hij bouwde woningen op de Vlaamse Kaai en de achterliggende straten, de Belfortstraat, de Sint-Lievenspoortstraat, de Citadellaan, de Sleepstraat, de Wolfstraat en de Baudelostraat.

De huizen, vanaf de Vrijdagmarkt 17 tot en met de Baudelostraat 19, zijn door hem ontworpen. De huizen hebben geen souterrain. Arduinen plinten, bakstenen bovenbouw, afgewisseld met kalkzandsteen en hardsteen voor de venster- en geveltopversiering. Meer dan de helft van de huizen heeft een loggia, balkon of erker. Sterk vertikaal karakter. De woningen die hij ontwierp

Afbraak van de Wolf- en Druifstraat naar aanleiding van de aanleg van de Baudelostraat
(© foto Stadsarchief Gent SCMS)

beantwoordden aan de verwachtingen van de burgers: een veruiterlijking van hun rijkdom en bovendien laten zien dat ze intellectueel en artistiek ontwikkeld waren. Semey werkte vooral in een gevarieerde eclectische stijl. Hij was sterk bezig met het toepassen van de neo-Vlaamse renaissance. De volkse spreuken en de sculpturen van Vlaamse of Gentse historische figuren op de gevels (ook op de Vlaamse Kaai) gelden als ornamentiek en zijn een bevestiging van Semey's liberalisme en Vlaamse sympathie.

“Als Adam dolf en Eva span
Waar vond men toen den edelman.”

In het tweede gedeelte van de straat vindt men woningen van andere architecten, o.a. Adrien Ledoux en Emile De Weerd, met art nouveau en art deco-inslag. Een uitzonderlijk gebouw is de woning nr. 36, het Huis Toussyns,; een classicistisch gebouw in Lodewijk XVI-stijl uit 1781 dat, na het verdwijnen van de Korte Ridderstraat, naar de Baudeloostraat werd overgebracht.

Gezien van op de Vrijdagmarkt en door de kromming in de Baudeloostraat, lijkt er geopteerd te zijn voor een eenheidsstijl van eclectische gebouwen. Is dat werkelijk zo? De eenheid stopt na de huizen van Semey en De Weerd; de verder gelegen gebouwen hebben invloeden ondergaan van art nouveau, art deco en de expressieve baksteenarchitectuur van de Amsterdamse School. Er zijn ook nog 14 huizen niet een neoclassicistische gevel. Geen eenheid dus.

G. Deseyn schrijft dat er op de hoeken van de Wolfstraat en de Steurstraat tot W.O. I Carrousselsalons waren, die in de wintermaanden veel volk lokten. Ook in dezelfde straat hebben de Gentenaars in 1906 voor het eerst kennisgemaakt met de cinematographe. Tot slot. Streep door een romantische gedachte: voor het bouwen van deze woningen hebben minder fortunlijke mensen de kern van de stad moeten verlaten.: Sedert de aanleg van de parking onder de Vrijdagmarkt is er ook een inrit naar die parking in de straat.

Literatuur

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Stad Gent. Deel 4 na, 1976.

G. Deseyn, Gids voor oude Gent. 1991.

P. Vereecken, Baudeloostraat te Gent, onuitgegeven licentiaatsverhandeling. Letteren en Wijsbegeerte, Vakgroep Kunstwetenschappen, UGent, 2003.

Daniël Van Ryssel

GENTSE MEMORIEDAGEN: 7-8-9-10-11 NOVEMBER

7 November 1567

Dood van Cornelis Van Campene. Hij werd geboren op 23 Juni 1516. Deze Gentse zijdekoopman schreef een dagboek over de troebele tijden in 1566-1567.

Na zijn dood zou zijn broer Filips dit dagboek beëindigen.

7 November 1796

De 19 Benedictinessen en 11 lekenzusters van de Abdij van het Rijke Gasthuis worden door de Fransen uit hun klooster verdreven.

7 November 1807

Kanunnik Triest sticht de Orde der Broeders van Liefde. Sommige bronnen spreken van December 1807.

7 November 1814

De Gemeenteraad richt een motie aan Willem van Oranje waarin gevraagd wordt Gent aan te duiden als zetel van de nieuw te stichten Universiteit.

7 November 1846

Dood van Marie de Hemptinne.

Deze weldoenster der armen werd geboren op 15 April 1818.

Zij zette zich in als ziekenverzorgster bij de bestrijding van de pest waarvan zij zelf het slachtoffer werd.

Zij werd aanvankelijk begraven op het kerkhof van de De Smetstraat, maar haar stoffelijk overschot werd ontgraven en op 18 December 1847 overgebracht naar het Campo Santo. In tegenstelling met wat wel eens beweerd wordt is zij niet de eerste die begraven werd op het Campo Santo. Zij was wel de tweede.

Haar grafmonument werd gerestaureerd in 1967.

7 November 1862

Dood van Hector Van Wittenberghe.

Deze ontvanger van de Burgerlijke Godshuizen stelde, met nog verschillende anderen, belangrijke bedragen aan de dispositie van de Burgerlijke Godshuizen om de nood te lenigen van de bevolking.

Bij testament schonk hij aan deze instelling een aanzienlijk bedrag.

In 1863 gaf de Gemeenteraad zijn toestemming om door de bleekweide van het Begijnhof een straat te trekken die naar hem genoemd werd.

7 November 1892

Paul Fredericq opent de cyclus “Hooger Onderwijs voor het Volk” met een voordracht getiteld "Inleiding tot de studie der Nederlandsche Letterkunde."

8 November 1576

Ondertekening van de Pacificatie van Gent.

Waarschijnlijk gebeurde dit niet in de Pacificatiezaal. Volgens sommigen was dat in de Gemeenteraadszaal, volgens anderen in de Arsenaalzaal.

Het was een vredesbestand tussen de Katholieken en de Protestanten waarbij de vrijheid van geloof gewaarborgd werd. Het origineel document berust in het Rijksarchief van Den Haag. De delegaties kwamen in Gent aan op 18 Oktober 1576: negen onderhandelaars kwamen van Brussel (Staten-Generaal) en negen van Middelburg. De eerste gesprekken grepen plaats op 19 oktober op de Collatiezolder van het Stadhuis. Het document werd, onder meer, ondertekend door Willem van Oranje, Marnix van Sint-Aldegonde Gisleen Temmerman, Abt van de St-Pietersabdij.

In 1579 viel de overeenkomst al uiteen.

Bij de 400e verjaring werd een postzegel uitgegeven met de beeltenis van Willem van Oranje.

8 November 1694

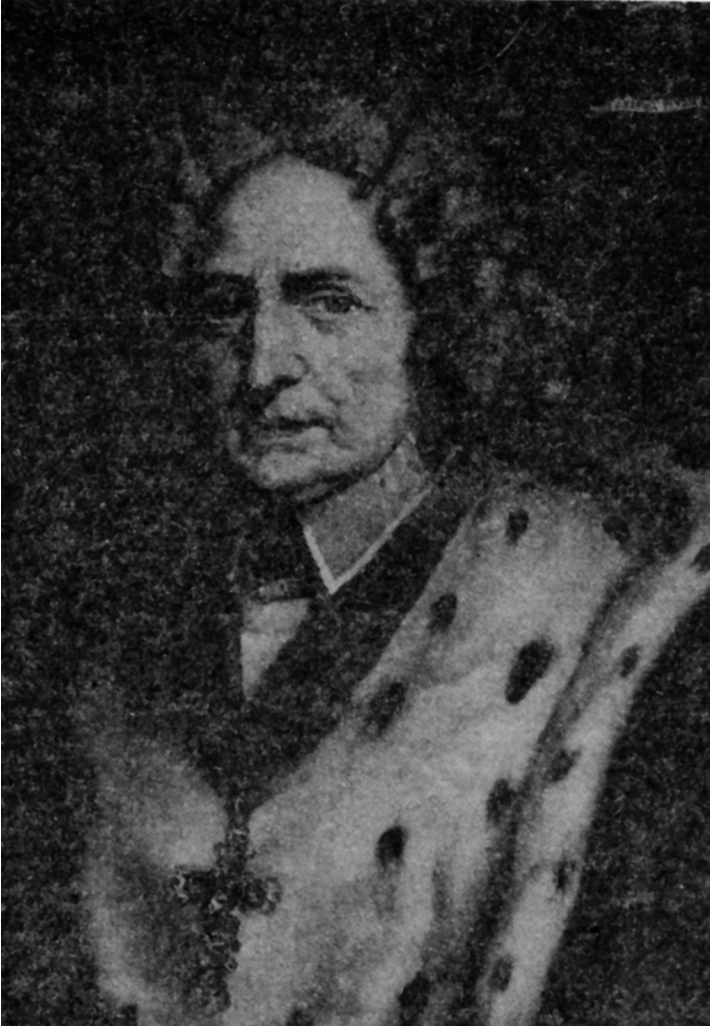
Benoeming van Philippe Van der Noot tot 13e Bisschop van Gent.

Hij is niet te verwarren met de 15e Bisschop Maximiliaan Van der Noot, dit was een neef van hem.

Zoals de meeste bisschoppen van Gent was ook hij geen geboren Gentenaar.

Hij werd in 1639 geboren in een adellijke familie in Ukkel.

Hij deed zijn humaniora bij de Jezuieten in Antwerpen, studeerde Wijsbegeer-

Philippe Van der Noot (1639-1730).

te in Leuven en promoveerde tot Licenciaat in beide rechten in Douai in 1666. Een jaar later werd hij priester gewijd en hij maakte carrière in het St-Romboutskapittel in Mechelen. In 1694, hij was toen 55 jaar, benoemde de Koning van Spanje hem tot Bisschop van Gent. Nu mochten koningen wel bisschoppen benoemen, maar deze benoemingen moesten toch nog altijd bekrachtigd worden door de Paus. In het huidige geval stelde dat geen probleem. Hij deed zijn intrede alhier in 1695.

De nieuwe bisschop stak voorzichtig van wal. Hij werd hier immers beschouwd als een vreemdeling en was de kandidaat van het St-Baafskapittel over het hoofd gesprongen. Het eerste jaar beperkte hij zich tot het verkennen van het terrein. Hij stelde aldus vast dat de meeste priesters zich naar behoren van hun taak kweten. Wie tekort schoot werd terechtgewezen. Zijn adellijke afkomst zal er misschien wel voor iets tussengezeten hebben dat hij meer een bisschop van de clerus was, dan wel van het volk. Naar de materiële toestand van het volk werd niet eens geïnformeerd.

Hij voerde een eerder strak beleid en koos zijn naaste medewerkers uit een beperkte kring vertrouwelingen. Daar was geen enkele kanunnik bij van het St-Baafskapittel, want daar zaten volgens hem te veel jansenisten tussen en het jansenisme was iets dat hij heel zijn leven bestreden heeft. Hij vreesde dat zij een invloed zouden uitoefenen op de benoeming van de priesters in zijn bisdom en hij stond op zijn recht om die zelf te benoemen en af te zetten.

Voor Bisschop Van der Noot was er duidelijk een onderscheid tussen een priester en een gewone mens. Een priester mocht zich niet laten gelijkschakelen met het gewone volk, maar moest door voornaamheid in houding en kledij eerbied afdwingen. Hij schreef precies voor wat ze moesten doen om dat effect te bekomen, zo moesten ze o.m. een zwarte soutane dragen die reikte tot aan de enkels. Op de buiten mocht het iets korter. Gelukkig maar, ziet gij die boerenpastoor in de winter al met een lange soutane plamotteren in die beslijkte landwegen? Een pruik mochten zij slechts dragen met de schriftelijke toelating van de bisschop. Op alle afbeeldingen die van hem bewaard gebleven zijn staat hij evenwel zelf afgebeeld met een pruik.

Philippe Van der Noot stierf op 3 Februari 1730 na hier 36 jaar bisschop te zijn geweest. Voor een schimplied zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2004 - N°3 - pp. 175-181

8 November 1817

Geboorte van Theodoor Canneel.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2001 - N° 6 - pp. 390-391

8 November 1817

Mgr. de Broglie wordt bij verstek veroordeeld tot deportatie.

8 November 1825

Geboorte van Pieter Keelhoff, waarschijnlijk beter bekend als Pater

Ambrosius.

Hij schreef de geschiedenis van de Augustijnenkloosters van Brugge en van Gent. Op zijn aanvraag in de wereld teruggekeerd, werd hij in 1876 archivaris van St-Goedele.

Zijn "Geschiedenis van het klooster der Eerw. Paters Eremijten Augustijnen te Gent" verscheen in 1864.

Hij stierf op 8 April 1894.

8 November 1829

Wijding van Mgr. Vandevelde als 20e Bisschop van Gent.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2006 - N° 2 - p.121

Maar vergeet niet de paragraaf "Deze theoloog... van Mgr. de Broglie" te schrappen.

8 November 1836

De juffrouwen De Vos uit Gent verkopen het complex van de oude Abdij van Drongen aan de Paters Jezuïeten.

8 November 1879

Geboorte van Ernest De Vriendt, anders gezegd "De Roste Wasser".

Vóór de oorlog was dit een van de meest gekende volkstypes in Gent. Zijn bijnaam had hij te danken aan de kleur van zijn haar en aan zijn beroep. De oude Gentenaars zullen weten dat hij zo ros was als iemand maar ros kan zijn; de minder ouden hebben hem gekend toen zijn haardos spierwit geworden was, wat trouwens niets veranderde aan zijn bijnaam.

Hij was een wasser, maar niet zó maar een wasser. Hij was gespecialiseerd in de fijne lingerie en een voornaam deel van zijn cliënteel werd gevormd door de dames van de Gentse kriebelmuitjes en andere kaberdoeskes. Zo kon men hem regelmatig tegenkomen in de Kleine Statiestraat, de Bennesteeg, de "Glazen Straat". Hij had altijd een wasmand aan de arm en een "canotier" wat scheef gezet op zijn rosse kop.

Het was een zonderling type die een vijs had die een beetje los stond, maar die toch minder zot was dan velen meenden.

Zijn voornaamste kenmerk was dat hij ontelbare malen per dag, te pas en te onpas (meestal te onpas) zijn twee lijfspreuken uitgalmde: "Vive la Liberté" en "Die geeft ès mijne vriend".

Zijn "Vive la Liberté" beschouwde hij zo een beetje als zijn fabrieksmerk,

De Roste Wasser (1879-1955).

want in de Schoolstraat in Sint-Amansberg waar hij woonde had hij een koperen plaat laten aanbrengen waarop men kon lezen: “Ernest De Vriendt - Vive la Liberté -Blanchisseur.”

De Roste had de gewoonte er alles uit te flappen wat er in zijn kop opkwam, ongeacht de omstandigheden of de personen tegen wie hij het had. Wanneer hij te doen had met Gentenaars waren daar niet veel risico's aan verbonden, maar met mensen die hem niet kenden, kon dit wel voor verrassingen zorgen. Zo gebeurde het op een zekere dag in 1940 dat Belgische troepen voorbij marcheerden aan de Dampoort. De Roste die toevallig in de buurt was riep hen achterna “Mûurdenirs!”. De soldaten die niet van Gent waren namen dit niet en Ernest heeft een fameuze sprint mogen zetten om te ontsnappen aan de moordenaars. Korte tijd nadien namen de Duitsers het ook niet dat er onder die bezette Gentenaars een Roste tussenliep die, van zodra hij een feld-grauniform zag verschijnen, begon te roepen “Vive la Liberté”. De Gestapo kwam hem aanhouden en de Roste is meegetrokken naar hun Hoofdkwartier op de Kouter, uitgedost in een “pitalirre” en met een hogen hoed op. Daar zal hij zich ook wel voor zotter gehouden hebben dan hij werkelijk was, want hij werd vrij gelaten en sindsdien was er geen enkele Duitser meer die er nog aanstoot aan nam wanneer hij in Gent een roste tegenkwam die “Vive la Liberté” riep. Ernest De Vriendt overleed op 31 December 1955.

8 November 1880

De eerste telefoonlijn in Gent wordt gelegd tussen de burelen en de fabriek van Thienpont in de Bagattenstraat.

8 November 1883

Het Kinderen Alijnshospitaal wordt verkocht aan G. Van Loo-Pickaert. Deze kaas- en vishandelaar maakte er een beluik van en in de kapel kwam een schrijnwerkerij.

8 November 1980

De 3e Draak wordt op het Belfort gehesen bij middel van een helicopter.

9 November 1548

De Gildebroeders van St-Sebastiaan krijgen bij een akte van de Schepenen van de Keure een stuk grond toegewezen langsheen de Ketelvaart.

9 November 1796

Geboorte in de Bestormstraat van Baron Charles Coppens.

In 1830 werd hij verkozen tot bevelhebber van de Gentse Burgerwacht.

Hij was voorstander van een onafhankelijk België en het is aan zijn invloed te danken dat de patriotten in Gent zo snel vaste voet kregen. Hij verwelkomde Leopold I bij zijn eerste bezoek aan Gent op 18 Juli 1831.

Hij was Voorzitter van de Commissie voor Openbare Veiligheid.

Dat hij niet door iedereen geliefd was mag blijken uit de beschrijving die A. Holvoet van hem gaf: "Telt weinig of geen vrienden. Middelmatige geleerdheid, onaangename natuur, twistziek en knorrig, verenigt hij alles om zelfs de meest vaderlandslievende burger af te stoten. Kijk naar zijn samengeknepen lippen, zijn naar beneden gerichte blik, zijn spitse kin en zeg mij wat u van zo een man denkt, voor mijzelf, ik heb hem nooit in het hart gedragen."

Wij weten niet in hoeverre deze beschrijving met de waarheid klopt. Holvoet was misschien een orangist. Baron Coppens overleed te St-Joost-ten-Noode op 26 November 1874.

9 November 1799

Einde van het Directoire en begin van het Consulaat.

9 November 1805

Geboorte van Karel Lodewijk Ledeganck.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2007 - N° 2 - pp. 106-108

9 November 1854

Professor Constant Philippe Serrure geeft als eerste aan de Universiteit een les in het Nederlands over de Nederlandse Letterkunde.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2008 - N° 3 - pp. 188-189

9 November 1891

Geboorte van Jacques Bergmans.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2005 - N° 4 - pp. 263-264

9 November 1911

De Nobelprijs voor Literatuur wordt toegekend aan Maurice Maeterlinck.

9 November 1929

Geboorte van Adriaan Verhulst. Professor van Geschiedenis aan de Universiteit van 1966 tot 1995.

Voorzitter van het Willemsfonds van 1965 tot 1984.

Voorzitter van de Raad van Beheer van de B.R.T. van 1969 tot 1980 en van 1984 tot 1988.

Hij doctoreerde in 1957 met zijn “magnum opus” over de domeinen van de St-Baafsabdij in de Middeleeuwen, een werk van meer dan 700 bladzijden.

Hij stierf te Antwerpen op 17 November 2002.

10 November 1836

Geboorte van Julius Vuylsteke in de Druyfsteeg, een nu verdwenen straatje dat liep van de Vrijdagmarkt naar de Ottogracht.

Deze liberale flamingant volgde middelbaar onderwijs aan het Atheneum en

het is dààr dat hij in 1852, samen met met een paar medeleerlingen, en onder impuls van zijn leraar Jacob Heremans, een Vlaamse gilde stichtte met als kenspreuk “t Zal Wel Gaan”.

Dit nu nog bestaand studentengenootschap kwam slechts tot bloei aan de Universiteit waar Vuylsteke vanaf 1853 de Rechten gaat studeren. Getrouw aan zijn devies “Klauwaerd en Geus” krijgt hij reeds moeilijkheden in zijn studententijd. Wanneer enkele ‘t Zallers, onder wie Vuylsteke, op het terras van hun lokaal blijven zitten gedurende de passage van een processie, wordt daar zwaar aan getild door de Academische overheid die aan Vuylsteke “qui a déjà dans plusieurs circonstances méconnu ses devoirs d’étudiant” een vermaning en een strenge blaam geeft.

Na zijn studies vestigt hij zich als advocaat en zet de strijd verder voor de Vlaamse zaak en tegen het clericalisme. Hij zet zich in voor een lager, middelbaar en hoger onderwijs in het Nederlands, voor de schoolplicht en voor het Nederlands als voertaal in de Administratie en het Gerecht.

In 1862 wordt hij Algemeen Secretaris van het Willemsfonds dat zich onder zijn impuls zal opstellen in een liberale en vrijzinnige richting.

Door zijn inzet komt de vereniging tot grote bloei en het ledenaantal stijgt spectaculair.

Hij wordt gemeenteraadslid in 1869, maar hij staat daar geïsoleerd en kan slechts weinig verwezenlijken van zijn betrachtingen. Het enige wat hij bekomt is dat de Gemeenteraad in 1871 de oprichting goedkeurt van een Vlaams beroepstoneelgezelschap.

In 1874 stelt hij zich kandidaat voor de parlementsverkiezingen, maar wordt niet verkozen. Na tal van ontgoochelingen - wegens het pover resultaat van zijn streven - zegt hij het politieke leven vaarwel.

Zijn advocatenpraktijk, die ook nooit een succes is geweest, geeft hij op en hij vestigt zich als boekhandelaar en uitgever in de Koestraat. Hij gaat nu volledig op in de studie van het Middeleeuwse Gent. Hij geeft de 14e eeuwse Stadsrekeningen uit. Het is hij die de legende ontzenuwt dat onze Draak afkomstig zou zijn van Constantinopel. Hij kon aantonen dat ze hier vervaardigd werd in 1377 en aan de Stad 2312 pond had gekost. De laatste maal dat hij in het openbaar verscheen was ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van “t Zal Wel Gaan” in 1902.

Hij stierf na een langdurende ziekte op 16 Januari 1903.

10 November 1897

Geboorte van Theo Morelli.

Zie “Ghendtsche Tydinghen” - 2007 - N° 1 - pp. 52-53

10 November 1900

Dood van Baard Vermeulen.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2006 - N° 5 - pp. 327-328

11 November 1433

Geboorte te Dijon van Karel de Stoute.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2004 - N° 1 - pp. 45-47

11 November 1451

Dood van Pieter Tyncke.

Op aanstoken van Filips de Goede had hij een complot gesmeed tegen de gemeentelijke overheden. Hij werd aangehouden en na een drievoudig examen op de pijnbank werd hij op 11 November terechtgesteld.

11 November 1576

Het Spaans garnizoen in de Citadel hijst de witte vlag.

Iedereen weet dat Keizer Karel na de opstand van 1539 praktisch heel de St-Baafsabdij deed afbreken en in de vrijgekomen vierhoek van bij de 15 ha. een citadel liet bouwen die de Gentenaars nu eindelijk maar eens in bedwang moest houden. Met man en macht werd er gedurende 5 jaar aan gewerkt en toen was de versterking als militair bolwerk klaar, zij het dan ook dat men er nog 9 jaren zou over doen om alle details af te werken.

De formidabele citadel, ontworpen en gebouwd onder de leiding van de grootste specialisten, was oninneembaar. Zij onderging nochtans het lot van alle andere oninneembare vestingen: nauwelijks 30 jaar later werd ze ingenomen door de Gentenaars die ze eeuwig in bedwang moest houden.

Het waren troebele tijden in 1576. Spaanse troepen waarvan sommigen in bijna 2 jaar geen soldij hadden ontvangen, waren aan het muiten geslagen en gaven zich over aan rooftochten, plunderingen, brandstichtingen en al wat daarbij hoort. Een troep die Aalst grondig vernield had was op weg naar Gent om de Citadel te vervoegen. Verdedigingswerken werden in de haast uitgevoerd en de Antwerpse en Dendermondsesteenweg werden versperd. De Gentenaars kwamen tot het besluit dat het de hoogste tijd werd de Spanjaarden het land uit te drijven. Zij slaagden er evenwel niet in deze laatsten hun zienswijze te doen delen. De Spanjaarden lieten trouwens duidelijk hun afkeuring blijken voor de Gentse plannen door een uitval te doen uit de

Citadel en enkele huizen in brand te gaan steken “op Deirnisse staende” Kwestie van de tijd wat te verdrijven in hun belegerd kasteel, begonnen zij verder een serie kanonballen te schieten op de stad. Een projectiel nam de steunbalken weg van de werkklok in het Belfort. Ook de toren van St-Baafskerk werd beschadigd en de Vrijdagmarkt kreeg zijn deel. De marktkramers vertikten het hun waar nog uit te stallen. Maar de Gentenaars kregen versterking van Willem van Oranje, in troepen en in artillerie en na een beleg van een paar maanden kwam er een einde aan de hardnekkige en verbeterde weerstand der Spanjaarden. Toen het garnizoen zich overgaf was het voor de Gentenaars, die 1500 man verloren hadden, een grote verrassing te bemerken dat het bestond uit nauwelijks 140 man, zieken en gekwetsten inbegrepen.

11 November 1626

Dood te Gent van Hendrik Hoeymaker.

Voor de meesten waarschijnlijk een totaal onbekende naam.

Van beroep was hij metser, maar aan het woord “metser” moet toch wel een andere betekenis gehecht worden dan vandaag het geval is. Heel wat van die vroegere metsers waren in feite bouwmeesters waarvan veel hedendaagse architecten heel wat zouden kunnen van leren.

Alhoewel hij in Gent gewerkt heeft en er gestorven is, werd hij in 1559 in Brugge geboren als zoon van een meester-metsers. Nu moet gezegd worden dat Hoeymaker toch geen gewone metser was, want hij had studies gedaan en na het voleindigen van zijn humaniora ging hij les geven in syntaxis in Arras. Na anderhalf jaar ging hij wijsbegeerte studeren, maar wegens familiale omstandigheden moest hij zijn studies stoppen om te gaan werken als metser.

Als hij 26 jaar is treedt hij in bij de Jezuïeten als lekebroeder. Hij begint zijn noviciaat in Doornik en ontpopt zich daar als een zeer begaafde architect. Hij is achtereenvolgens werkzaam in Leuven, Ieper, Rijsel, Valenciennes, Brussel en Gent. Deze vaardigheid kwam goed van pas in het kraam van de Jezuïeten, want wanneer zij in de Nederlanden een college stichtten, bouwden zij daarbij steeds een kerk. Zij hadden die nodig voor hun leerlingen die de H. Mis dagelijks moesten bijwonen en ook voor hun apostolaatwerk.

Toen zij in 1606 begonnen met de bouw van hun kerk in de Volderstraat was het natuurlijk Broeder Hoeymaker die er de ontwerper van was en die de werken leidde. Ze werd toegewijd aan St-Lieven en kwam klaar in 1619. Men had er dus 13 jaar over gedaan, wat in feite niet abnormaal was, want in die tijd werd in de winter niet gebouwd. Anderzijds begon men wel aan de bouw, maar er moest voor gezorgd worden dat de gelden bleven binnenkomen om het af te werken. En zoals iedereen weet zijn de uiteindelijke kosten altijd een

stuk hoger dan de ramingen.

Deze kerk met een lengte van 50 m. en een breedte van 22 m. was een van de laatste specimens van de gotiek in het Gentse. Ze werd versierd met werken van Rubens, De Craeyer en Van Cleef en met een beeld van St-Lieven van Laurent Delvaux. De oversten van de nederige en beminnelijke Hoeymaker boden hem tot 2 maal toe aan om verder te studeren om het priesterschap te bekomen, maar onze Broeder verkoos wijselijk te blijven doen waar hij goed in was.

11 November 1660

De nieuwe Klokke Roeland wordt voor de eerste maal geluid.

11 November 1796

Alle godsdienstige gemeenschappen worden ontbonden verklaard.

11 November 1833

Dood van Jan d'Huyvetter.

Zie "Ghendtsche Tydinghen" - 2008 - N° 3 - pp. 191-193

11 November 1877

Eerste opvoering in Gent van "Les Cloches de Corneville".

11 November 1878

Dood van Karel Andries.

Kort na zijn studies van ingenieur werd hij benoemd tot onder-ingenieur van Bruggen en Wegen. Hij zou er later de Hoofdingenieur van worden.

In 1846 werd hij reeds belast met de cursus Machinebouw aan de Universiteit.

Hij werd er hoogleraar in 1860. Hij was Rector van 1867 tot 1870.

Hij werd Schepen van Openbare Werken in 1866, maar gaf zijn ontslag een jaar later toen hij benoemd werd tot Rector.

Hij werd opnieuw Schepen in 1877, maar deze keer van Onderwijs.

De school op Einde Were werd naar hem genoemd.

11 November 1901

De Gemeenteraad beslist het Koerke 99 af te breken.

Dit citeetje op de Brugse Poort kreeg zijn naam wegens het feit dat er 99 huizen in stonden. Ze werden meestal bewoond door gespuis.

De onteigening en de afbraak gebeurde om de Rooigemlaan door te trekken naar de nieuwe Hamerbrug.

Hugo Collumbien

ATTENTIE !

De bank van de post maakt het ons moeilijk door het adres van de betaler niet altijd te vermelden op het rekeninguittreksel. Daarom graag het adres van Lybaert-Raes betaling 08.01.2010; Vandenborre-Kesteley 05.01.2010; De Meestere Georgette 04.01.2010; De Blauwe Monique 31.12.2009; Collumbien Livina lidnr 3033 30.12.2009; Verschoore Anne 29.12.2009; Vermeire Anne 28.12.2009; Hoste-Sleeuwaert 28.12.2009. Graag telefoon, email of brief (zie kaft).

BIBLIOGRAFIE

Verleden jaar verscheen, wij zullen niet zeggen een boek, want dat is het niet, maar een grote brochure (24 x 34 cm. - 83 bladzijden). Aangezien er geen verband bestaat tussen vorm en inhoud, mag gezegd worden dat deze laatste best interessant is. De titel: **“Achter de gevels. Volkscafés in Gent.”** Het is een uitgave van de V.Z.W. Gentblogt.

Sommigen denken dat volkscafés definitief tot het verleden behoren, maar dat is toch niet juist. Het klopt dat er zeer velen verdwenen zijn, maar gelukkig niet allemaal. Sommigen verdwenen omdat men meende ze te moeten moderniseren waardoor zij vaak een artificieel karakter kregen en de ziel ervan verloren, de oude gezellige sfeer was weg. Deze brochure is niet te beschouwen als een exacte inventaris, het gaat over de reportage van 15 volkscafés. Aan u om op zoek te gaan naar de andere overblijvende. Ze is geïllustreerd met foto's op groot formaat van de betrokken instellingen.

Het gaat over:

Café Capri op de Antwerpse steenweg te St-Amandsberg.

Café Monty in de Karperstraat.

Café Sport op de Meulesteedsesteenweg.

Café Viking op de Port Arthurlaan.

Café Bornhem in de Onderbergen.

Café De Sportvriend in de Kastanjestraat.

Café De Roos op de Wolterslaan.

Café Dikke Boom in de Krijgsgasthuisstraat.

Café Nonkel Jules in de Groendreef.

Café Monopole op de Elisabethlaan.

Café De Vriendenkring aan de Palinghuizen.

Café Folklore in de Lange Steenstraat.

Café Zeveneken in de Motorstraat.

Café Fluvial op het Neuseplein.

Café Den Biekorf in de Lieven De Winnestraat.

De zeer schappelijke prijs bedraagt 5 Euro.

Te koop in het “Museum voor Volkskunde” op de Kraanlei.

Eveneens verleden jaar verscheen **“Nobelprijs voor de Natuur”**.

Het werd geschreven en geïllustreerd door Nicolas Maeterlinck, hij is immers beroepsfotograaf.

Dit boekje is gewijd aan zijn overgrootoom Maurice die op zeer diverse plaat-

sen gewoond heeft en aangezien deze op financieel gebied meer dan welgesteld was, waren dat nooit krotwoningjes, maar grote huizen met feeëriek tuinten.

Onze fotograaf heeft een tocht ondernomen naar de sites waar onze Nobelprijs gewoond heeft om na te gaan in welke mate de woonomgeving misschien een invloed zou kunnen hebben gehad op zijn creativiteit.

Maurice was een fervente natuurvriend, wat deels te verklaren is door het feit dat hij opgroeide in een prachtige villa met een tuin van drie Ha in het toen nog landelijk Oostakker. Als kind kwam hij regelmatig in het Kasteel Ryvissche dat eigendom was van zijn grootmoeder langs moederszijde.

In Frankrijk begon het in een zomerhuis in Normandië in het simpel dorpje Gruchet Saint Simeon nabij Dieppe (1897-1906).

Van 1907 tot 1924 was het dan de Abdij van Saint-Wandrille, eveneens in Normandië.

Van 1924 tot 1949 vinden wij hem in het Kasteel van Médan met een park van 15 Ha, gelegen op een 25-tal kilometer van Parijs. Aan zijn goede vriend Cyriel Buysse schreef hij: "Ik heb net het Kasteel van Médan gekocht. Koning Henri IV heeft er geslapen met Gabrielle d'Estrées en de auteur Ronsard heeft er nog geleefd."

Tijdens de koude winter zakte hij af naar het Zuiden. Vanaf 1903 was hij te vinden in Grasse en van 1911 tot 1930 in de "Villa des Abeilles" in Nice. Tenslotte kocht hij in 1930 het Kasteel Orlamonde waar hij in 1949 zou overlijden.

Nicolas Maeterlinck kwam tot een eerder amusante ontdekking. Zijn overgrootoom werd in de adelstand verheven en mocht zich Graaf noemen. Maar in feite is hij dat nooit geweest, want in de archieven van het Koninklijk Paleis in Brussel is in het Lexicon van de geregistreerde wapenschilden bij Maeterlinck een blanco ruimte te zien, wat wil zeggen "Onbetaalde registratiekosten". Blijkbaar zal hij weinig belang gehecht hebben aan dit toch wel een beetje kinderachtig gedoe. In feite is hij dus nooit Graaf geweest, iets wat trouwens niets afdoet van zijn verdiensten. Ook wij moeten ieder jaar, bij het verschijnen van de lijst van de nieuwe "edelen" met een zekere verbazing vaststellen dat daarbij vaak toch wel merkwaardige criteria gebruikt worden. Het boekje eindigt met een lijst, met publicatiejaar, van 62 werken van Maurice Maeterlinck. Het heeft een vierkantig formaat van grosso modo 17 cm., telt 78 bladzijden en bevat 100 kleurenfoto's. De prijs bedraagt 20 Euro. Het werd uitgegeven in eigen beheer. Wij weten niet of het verkrijgbaar is in de handel. Verder inlichtingen zijn ongetwijfeld te bekomen op www.nicolas-maeterlinck.net en op telefoon 0032 475 310 634.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Vraag van Mevrouw **Jeanine Schoone**

Wie kent de tekst van het liedje

“Ik vrije mee en meiske, maar a ja ze weet het niet.”

Is dat soms een liedje uit een revue?

NOG EEN KLEINE AANWINST VOOR ONS CULTUREEL PATRIMONIUM

Met instemming van de heer Rector der Universiteit, waaraan Het Pand als Cultureel Centrum toebehoort, en der Paters Dominikanen die dit alles destijds hebben gemaakt, schonk ons beschermend lid A.K. Evrard een bronzen gedenkenis aan het laatste stuk muur op Onderbergen, met als eenvoudig opschrift:

**Overblijfsel der
Gentse Dominikanenkerk (anno 1240)**

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van Mevrouw Rosa De Vriendt-Mores ontvingen wij volgend schrijven: “Enkele dagen geleden las ik in de krant het overlijden van Jan Hublé. Ginette Desmet deelde mij mede dat zij zeer teleurgesteld was omdat geen enkele media noch dagblad aandacht aan hem heeft besteed. Volgens haar ligt hij met apotheker Reynaert aan de basis van de Bourgoyen-Ossemeersen. Dit grote natuurpark is volgens mij veruit het kostbaarste bezit van de Stad Gent en voor haar bewoners. Iemand zou dus nu een artikel kunnen schrijven over Jan Hublé (een uitgebreid “In Memoriam”) in “Ghendtsche Tydinghen”.

Hetzelfde voor Huguette De Bleecker-Inghelare, zij was werkelijk de motor achter de culturele verenigingen in de H. Kerstwijk, doch deed ook historisch

verantwoorde gidsbeurten in de stad Gent en was ook VU-gemeenteraadslid. Een “In Memoriam” over beiden in het eerstvolgend nummer van Ghendtsche Tydinghen geven is zelfs een plicht voor een tijdschrift over Gent.

Ik was erg verrast toen ik een telefoon kreeg van de Ere-Secretaris-Generaal, de heer Van Haverbeke over het artikel van Bedinghaus. “Vlaamse Stam” is een tijdschrift op zeer hoog niveau, het is bekend over de hele wereld en in de schoot van de vereniging zijn nog nooit conflicten geweest, ook niet met de anderstalige verenigingen in België en in het buitenland waarmee zij perfect samenwerken.

Dank zij een nota die ik vond in een map van mijn man hebben wij nu in Gent nog kinderen van Ernest Bedinghaus die gehuwd was met hun moeder Cattoor uit Oostende. Ik zal deze gegevens nu aan Mr. Van Haverbeke doorgeven, want de vader Eugène du Mesnil de Sommery die in Brugge woonde stamt van een Franse Markies. De familie heeft altijd nog het recht die titel te dragen die hun voorvader kreeg van Louis XVI!”.

Hierna de “In Memoria”.

Jan Hublé (20 augustus 1923 - 27 november 2009)

Op 27 november 2009 overleed Prof. Em. dr Jan Hublé, pionier van het natuurbehoud. Deze academicus ligt in Vlaanderen aan de basis van de opleiding van wetenschappers die natuur en milieu hoog in het vaandel dragen.

Op 10 januari 1971 begint Jan Hublé samen met de familie Reynaerts uit Gent zijn strijd voor het behoud van de Bourgoyen – Ossemeersen als natuurreservaat met een brief aan de gemeentebesturen van Gent en Drongen, die daar uiteraard geen oren naar hebben. Samen met de betonboeren plannen ze er een waterzuiveringsstation en ook nog andere kapers liggen voor de kust. Pas in 1982 krijgt het overblijvende gedeelte, dat toch nog 212 hectaren groot is, het statuut van natuurreservaat.

Gent is Jan Hublé dan ook grote dankbaarheid verschuldigd.

Huguette De Bleecker-Ingelaere (22 augustus 1941 - 10 december 2009)

Huguette De Bleecker was lerares geschiedenis. Daarnaast was zij co-voorzitter van de Vlaamse Volksbeweging (VVB) en gewezen provincieraadslid voor de Volksunie. Vanuit de parochie H. Kerst, waar ze woonde, was zij de voortrekster van allerlei socio-culturele activiteiten in de wijk en daarbuiten. Haar enthousiasme voor de lokale geschiedenis is voor velen een blijvende herinnering.

OUDHEIDKUNDIGE KRONIEK

Op 1 December 1921 publiceerde Alfons Van Werveke in “De Gazette van Gent” volgend artikeltje.

Onze straatnamen

We waren eerst niet zinnens ons lang met de namen van onze straten bezig te houden. Edoch, daar verschillende lezers aandringen en ons maar steeds den oorsprong van vele namen vragen, die hen en vele andere schijnen belang in te boezemen, moeten we wel wat meer orde in de zaak brengen dan we tot hertoe hebben gedaan.

Als men de namen van de straten rangschikt volgens de soorten, zaken of personen, die ze ons herinneren, stelt men met verwondering vast, dat ze alle soorten van belangrijke onderwerpen voor den geest roepen uit de plaatselijke en zelfs de vaderlandsche geschiedenis.

Men mag zeggen, dat hij, die een en ander weet van de onderwerpen, door onze straatnamen aangeduid, goed de geschiedenis des lands kent en nog andere zaken meer.

Wie heeft de namen aan de straten gegeven? Vóór 1786 van ‘t volk, na dat jaar het gemeentebestuur.

Onder die door het volk gegeven zijn er zeer oude, die geen verandering hebben ondergaan. Als men, bijvoorbeeld, de oudste rekeningen der stad raadpleegt, 1314 en volgende jaren, aldus zes eeuwen oud, dan vindt men er in *Baaisteeg, Boomgaardstraat, Brabantdam, Brabantstraat, Koestraat, Kouter, Korte Kruisstraat, Donkersteeg, Drabstraat, Erpelsteeg, Galgenberg, Ganzendriesch, Groene Briel, Ham, Heilig-Geeststraat, Hoogpoort, Hooiaard, Hooie, Houtbriel, Huidevettershoek, Mere, Meersteeg, Sint-Michielsbrug, Meulestede, Nederkouter, Nieuwbrug, Nieuwland, Onderbergen, Onderstraat, Perkamentsteeg, Peperstraat, Ramen, Reep, Reke, Zandberg, Schipgracht, Stalhof, Steendam, Zuivelsteeg, Veldstraat, Vogelenzang, Vrijdagmarkt, Walpoort, Wellinckstraat.*

Andere namen, 600 jaar geleden, gebruikt: *Bennesteeg* was *Benningsteeg*, *Koornmarkt* - *Koornaard*, *Langemunt* - *Munt*, *Bagattenstraat* - *Pargallenstraat*.

Nog andere zijn zoodanig vervormd, dat ze bijna onherkennelijk zijn geworden: *Kattensteeg* is vervormd tot *Cataloniëstraat*, *Overzetstraat* tot *Heuvelstraat*, *Pussemstraat* tot *Bezemstraat*.

Er zijn zoo waarlijk geestige vervormingen. Wij wijzen op één onder vele: ten jare 1544 werde de meester-metselaar Gillis Coppins belast met het bouwen van een brug over een kleinen waterloop, welke de straat, die thans van de Slijpstraat naar de Chartreuzenlaan loopt, doorkruiste. Van dien tijd af aan heette het volk de brug naar den naam van den ondernemer *Meester-Gillisbrug*. Men vindt dien naam nog in 1622. Maar dan had men reeds den oorsprong van den naam vergeten en men meende dat het hier een heilige gold. Men vindt inderdaad in 1656 *Sint-Gillistbrug*. *Meester Gillis* komt er echter nog voor in 1660 en 1671, maar het einde van de XVIIe eeuw wordt onze metselaar bepaald heilig verklaard en de straat, die over de brug liep, heette en heet nog *Sint-Gillistraat*.

Hadde het volk alleen nog te beslissen over den vorm der straatnamen, dan zou wel den naam van den rechtsgeleerde Frans Laurent heel wel hetzelfde kunnen gebeuren als met dien van den meester metselaar. Wie heeft nog niet hooren zeggen *Sint-Laurentplein* in plaast van *Laurenplein*? Dat is vooral toe te schrijven aan het ontbreken van den voornaam: waarom heeft men niet bepaald dat *Frans-Laurentplein* zou gebruikt worden?

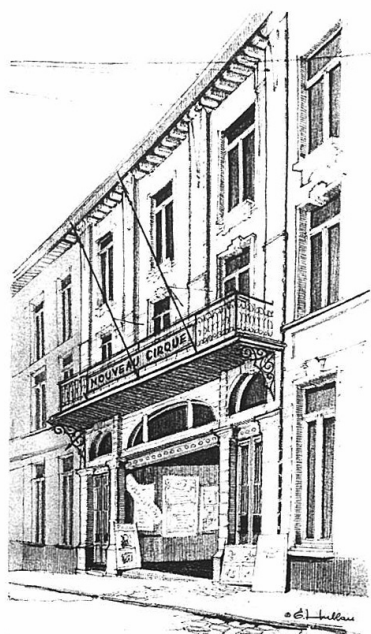
Wij zeiden dat het Gemeenstebestuur de namen aan de straten geeft sedert 1786. 't Is inderdaad alsdan, dat men op de hoeken der straten een plaat met den naam heeft gesteld. Onze stad is naar allen schijn de eerste geweest om zoo iets in te voeren. 't Is ook in 1786 dat men hier begonnen is de huizen te nummeren. Voor de naamplaten en de nummers zijn we de groote hoofdsteden voor geweest: eerst in 1795 begon men daarmede te Berlijn, en Londen, Parijs en Weenen kwamen nog later.

Wat onze eerste naamplaten betreft, die zijn natuurlijk verdwenen. Een enkele echter, op den hoek van het Komijnstraatje, is zooniet van 1786, toch een zeer oude plaat.

A. Van Werveke

GETEKEND DOOR ETIENNE HUBLAU

Nieuw Cirkus

HET NIEUWE CIRKUS (1895-1914)

Links: Tekening van het Nieuw Cirkus door Etienne Hublau. Het had twee ingangen: een hoofdingang in de St.-Pietersnieuwstraat, kant Minard, voor de *gegoede lui*, de “*moeskesmoakers*” of “*chiquépullen*” en een in de Lammerstraat voor het werkvolk van “*t kiekenskot*”. (Uit: “500 jaar toneelzalen en schouwburgten te Gent”, uitg. v. h. Documentatiecentrum voor Dramatische Kunst. Toestemming copyright Etienne Hublau)

Rechts: het voorblad van het programmaboekje (Verz. E. Levis)

HET KRONIEKJE VAN EEN OUDE GENTENAAR

Vandaag met de A, de B en de C.

Het is een spijtig feit dat het Gents dialect de laatste halve eeuw sterk achteruitgegaan is, de jeugd schijnt het contact verloren te hebben met ons sappig Gents dialect. Voor de oorlog spraken de Gentenaars nog Gents. Ze gebruikten woorden en uitdrukkingen die typisch waren voor onze taal maar waarvan de betekenis voor de meeste huidige Gentenaars verloren is gegaan.

Ze deden dat niet om eens op een artificiële manier Gents te klappen, maar spontaan, omdat die woorden en uitdrukkingen voor hen volledig normaal waren, ze hadden immers nooit iets anders gehoord van hun ouders en grootouders.

Nu en dan kunt ge nog eens een van die oude Gentenaars tegenkomen, maar ze worden met de dag zeldzamer.

Voor hen moet bij wat volgt geen uitleg verstrekt worden.

Allumetse. Voor een zwavelstokje. Maar bovendien ook nog: een fosfoorke, een lucifirke, een priemke, een solferke, een sulferke, een stekske, een sulferstekske. Dit zijn 8 verschillende woorden voor één begrip. Vergelijk daarbij de enorme rijkdom van ons dialect met de officiële Nederlandse taal.

En zeggen dat er pedanterikken rondlopen die daar op neerkijken.

Affel. Voor navel. Hij hee 't zuur aan zijnen affel: hij is viesgezind.

Amerikaanse olie. Petroleum.

Annepiane. Stilletjes. Op het gemak.

Anthrâose. Ontroering, ontsteltenis.

Apostel. Voor een man. Volgens het geval: een trage, een aardige, een vieze apostel.

Apothekerije. 't Riekt hier gelijk in 'en apothekerije wâor dan ze stront verkuupe. De uitleg is duidelijk: waar het slecht ruikt.

Apprense. Schijn. Dâor ès gien apprense van: dat maakt geen schijn van kans, daar is niets van aan.

Appelflèwte. Een lichte bezwijming die niet ernstig is.

Armoe. Een keer weelde is niet altijd armoe. Wanneer mensen die het minder breed hebben zich eens iets speciaals kunnen permitteren.

Artikel. Dadde 'n ès giene artikel van mijn gelüuf. Daar geloof ik niet in.

Artiest. Dadd'ès nogal 'nen artiest. Negatief bedoeld.

Avond. Hoe lâoter in den âovond, hoe schûunder volk. De verwelkoming van een late gast.

Aas. Zijn âos opdoen: voordeel halen uit iets.

Baard. Da gâod eu 20 baorden kosten. Franken.

Benen. Zijn bienen onder zijn aorms pakken: vlug weglopen.

Begijn. Trèwen of begijne worden. Zegt men tegen iemand die twijfelt. Zûu beschaomd zijn als een begijntse die een scheete gelâoten hee.

Billen. Tegen eu bille èst kalfsvlies: als weigering.

Het bijt in zijn billen: naar iets goesting hebben. Verlokt door iets worden.

Blazen. Iets uit zijn kl.. blâoze! Ongelooflijke dingen vertellen. Sterk fantasieren.

Boer. Iets om ne boer mee van zijn pird te slâon. Iets buitenmate groot, bvb. een heel dikke boterham.

Boktanden. Drûume van boktanden. Zegt men van iemand die zit na te denken.

Boter. Er de boter uitslâon: iets niet goed doen.

Bresse. Een bresse volk. Een grote hoop, een massa.

Broere Titus. We zullen om Broere Titus moete gâon. Schertsend gezegd tegen iemand die men in het zothuis zou moeten steken.

Broeder Titus was een broeder van het krankzinnigengesticht.

Catechismus. Zijne catechismus opzeggen. Bij een serie vloeken.

Compositie. Vroeger op school, voor een examen.

Consenteren. Toestaan.

Consentement: toestemming.

Couvent: 'k Gâo nôor mijn couvent. Ik ga naar huis.

Hugo Collumbien.